

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Azijos ir transkultūrinių studijų institutas

Azijos studijų (sinologijos) programos studentė

ALDONA SKIAUTERYTĖ

**Xing 性 (žmogaus prigimties) reikšmė Dong
Zhongshu mokyme**

BAKALAURO DARBAS

Vadovas – doc. Loreta Poškaitė

Vilnius 2020

Skiauterytė, Aldona

Xing reikšmė Dong Zhongshu mokyme: bakalauro darbas / Aldona Skiauterytė, Azijos studijų programos studentė; mokslinė vadovė doc. L. Poškaitė; Vilniaus universitetas. Azijos ir transkultūrinių studijų institutas. – Vilnius, 2020. – 37 lap. – Mašinr. – Santr. angl. – Bibliogr.: p. 32 - 35 (43 pavad.).

Dong Zhongshu, *xing*, *Chunqiu fanlu*, *yin yang*, konfucianizmas, kosmologija.

Bakalauro darbo objektas - *xing* terminas konfucianisto mąstytojo Dong Zhongshu mokyme, o ypač jam priskirtame filosofiniame veikle *Chunqiu fanlu*. Darbo tikslas - išsiaiškinti Dong Zhongshu *xing* sampratos ištakas ir originalumą. Siekiant įgyvendinti darbo tikslą keliami šie uždaviniai: apžvelgti Dong Zhongshu mokymo tyrimus Vakaruose ir požiūrį į jį imperinės Kinijos istorijoje, išsiaiškinti *xing* sąvokos ištakas klasikiniame konfucianizme, apibrėžti glaudžiai susijusias su *xing* terminu sąvokas, tokias kaip *yin yang*, *wu xing* bei jų pritaikymą Dong Zhongshu mokyme; išsiaiškinti *xing* sąvokos supratimo ir aiškinimo skirtumus tarp Xunzi, Mengzi ir Dong Zhongshu.

Išnagrinėjus mokslininkų tyrimus apie Dong Zhongshu priskiriamo veikalo autorystę galima daryti išvadą, jog šis šaltinis nėra parašytas tik vieno mąstytojo, greičiau tai yra skirtingų tekstų rinkinys. *Chunqiu fanlu* minima *wuxing* koreliatyvinė filosofija, kuri daugelio mokslininkų nuomone vis dėlto neturi sąsajų su Dong Zhongshu, tad nėra patikimas būdas aiškinti *xing* ypatybes jo mokyme. Tuo tarpu, dauguma *yin yang* skyrių, kurie susisieja su *xing* aiškinimu, yra laikomi originaliomis Dong Zhongshu mintimis. Apžvelgus su *xing* samprata Dong Zhongshu mokyme glaudų ryši turinčias sąvokas galima teigti, jog *xing* neatsiejama nuo vertybių *de* ir emocijų *qing*. Šie abu dalykai yra įgimtos sudėtinės prigimties dalys. Jų koegzistavimas žmoguje remiasi mąstytojo *yin yang* filosofijos pritaikymu aiškinant *xing* ypatybes. Mąstytojo *xing* interpretacijoje pritaikomos ir klasikiniame konfucianizme naudojamos kosmologijos sąvokos (*tian*, *dao*), pabrėžiamos penkios dorybės (*ren*, *yi*, *li*, *zhi* ir *xin*).

Lyginant Mengzi, Xunzi ir Dong Zhongshu *xing* interpretacijas išsiaiškinta, jog Dong Zhongshu mokyme *xing* nėra natūraliai gera, kaip teigė Mengzi ar linkstanti į blogį, kaip manė Xunzi - ji yra dvilypė (savyje turi *yin yang*). Dong Zhongshu *xing* interpretacija siejasi su žmogaus ir dangaus ryšiu, žmogaus *xin* svarba norint siekti gerumo, tačiau ja taip pat pabrėžiama ritualų, normų svarba, hierarchijos bei

visuomeninės tvarkos būtinybė. Taigi, Dong Zhongshu *xing* samprata tikrai yra išskirtinė.

Bakaluro darbas gali būti naudingas visuomenei, mokslininkams bei studentams, norintiems gilintis į Dong Zhongshu mokymą, tiriant veikalo *Chunqiu fanlu* turinį ir autentiškumą. Darbas taip pat supažindina su *yin yang* koreliatyvinės filosofijos pagrindiniais aspektais.

Turinys

Ivadas	4
1. <i>Xing</i> interpretacijos Mengzi ir Xunzi mokyme	8
1.1. <i>Xing</i> įvedimas į Mengzi ir Xunzi kosmologiją	8
1.2. <i>Xing</i> ir prigimties ugdymas Mengzi ir Xunzi mokyme	12
1.3. <i>Xing</i> ir valdovo ryšys Mengzi ir Xunzi mokyme	15
2. Ankstesnių <i>xing</i> sampratų sintezavimas Dong Zhongshu mokyme	18
2.1. Dong Zhongshu mokymo vertinimas Vakaruose ir imperinės Kinijos istorijoje	19
2.2. <i>Xing</i> sąsaja su koreliatyvine filosofija (<i>yin yang</i> ir <i>wuxing</i>) veikale <i>Chunqiu fanlu</i> 春秋繁露	22
2.3. Etinė <i>xing</i> interpretacija veikale <i>Chunqiu fanlu</i>	24
2.4. <i>Xing</i> politinė prasmė	26
3. Dong Zhongshu <i>xing</i> sampratos skirtumai nuo Mengzi ir Xunzi	27
Išvados	31
Bibliografija	32
Summary	36

Įvadas

206 m. prieš mūsų erą Kinijoje pirmąją Qin dinastiją pakeitė kita - Han dinastija. Formavosi šalies valdymo būdas, ideologija, etinės normos, pasaulėžiūra. Prie to prisidėjo Vakarų Han dinastijos¹ pirmoje pusėje gyvenęs konfucianistas Dong Zhongshu 董仲舒 (179 m. pr. Kr. – 104 m. per. Kr.). Jis ne tik domėjosi, analizavo klasikinio konfucianizmo mąstytojų – Konfucijaus 孔子, Mengzi 孟子 ir Xunzi 荀子 darbus, bet ir skatino tai daryti kitus, o taip pat ir imti pavyzdį iš, kad ir nepilnai susiformavusių, konfucianistinių idėjų sistemos ir tokiu būdu sukurti idealią imperijos valdymo sistemą ir mechanizmą. Klasikiniame konfuciaizme individuali asmenybė, šeima bei valstybė turi glaudų ryšį, daro viena kitai įtaką, tuo tarpu saviugda yra perteikiama lyg raktas į visų šių trijų pusių gerovę. Poreikis ugdyti save paskatino savianalizę, tad vienu svarbiausiu klausimu tapo žmogaus prigimties *xing* 性 ir paskirties klausimas, glaudžiai susietas su valdžios legitimavimo problema. Prasidėjo atsakymų į klausimus ieškojimas – iš kur kyla teisėtos valdžios paskyrimas? Ar tai yra nulemta dangaus? Koks turi būti žmogus, kuris tinkamas valdžiai, o ir šiaip, koks yra tinkamas žmogaus elgesys? Dėl kariaujančių karalysčių periodo (475-221 m. pr. Kr.) pabaigoje vyravusios akademiškai laisvos aplinkos, galėjo išsivystyti visos populiariausios mokyklos: konfucianizmo, daoizmo, legizmo, moizmo, logikos mokykla ir *yin yang* 阴阳 mokykla. Jų idėjos buvo skirtingos, pavyzdžiui, konfucianizmas sureikšmino saviugdą, o legizmas pabrėžė įstatymų bei griežtos valdžios būtinybę. Tačiau Han laikotarpiu šios idėjos buvo maišomos, pritaikomos kitiems mokymams norint atrasti geriausią valdymo būdą, teisingas gyvenimo gaires. Ieškant atsakymų buvo pasitelkiama ir tuo metu itin išpopuliarėjusi penkių fazių (*wu xing* 五行) teorija, pagal kurią penkių energijų pokytis ir priklausomybė viena nuo kitos yra kaip modelis ir pavyzdys žmonių valdymui ir gyvenimo struktūravimui (Csikszentmihalyi 2006, 176). Han laikais ją buvo bandoma susieti tiek su sūniškuoju pagarbumu (*xiao* 孝), tiek su *yin yang* teorija. Dong Zhongshu buvo pirmasis, kuris

---

¹ Han dinastija yra skirstoma į du periodus: Vakarų Han dinastija 西汉 (206 m. pr. Kr. – 9 m.), kurios sostinė buvo Chang'an, dabartinis Xi'an 西安 miestas ir Rytų Han dinastija (25 – 220 m.), kurios sostinė imperatorius Guangwu 汉光武帝 perkėlė labiau į rytus nuo Chang'an - Luoyang 洛阳 miestą. Šiuos laikotarpius skiria Xin dinastija 新朝, kurią įkūrė Vakarų Han valdininkas Wang Mang 王莽 pasiglemžęs sostą. Greitai po jo mirties Han dinastija buvo atkurta ir, atsižvelgiant į geografinę padėtį, vadinama Rytų Han dinastija.

panaudojo *yin yang* aiškindamas žmogaus prigimtį. Mąstytojo mokyme kertiniai dalykai yra ritualas ir edukacija. Juos pritaikant visuomenėje palaikoma tvarka. Būtent dėl to buvo bandoma pabrėžti asmenybės saviugdos svarbą, kuri yra neatsiejama nuo jo prigimties *xing* 性 formavimo.

Terminas *xing* (žmogaus prigimtis) yra be galo įvairiapusiškas, kinų filosofijoje aiškinamas skirtingai ir įvairiuose kontekstuose. Dažniausiai tiriamos priešingos šios sąvokos traktuotės, kurias suformulavo Xunzi ir Mengzi, tačiau jas abi savotiškai sintetavo Dong Zhongshu. Svarbu tai, kad jis pagrindu pasiėmęs klasikinę konfucianistinę mokymą, susiedamas *xing* su tokiomis teorijomis kaip *yin yang* bei *wu xing*, apjungė prieš tai minėtų mąstytojų pozicijas, iš tikrųjų pilnai nepritardamas nei vienai iš jų. Be to, šio termino aiškinimas padėjo pagrindus Han dinastijos politinei struktūrai bei švietimo sistemai. Panaudojant istorinius faktus, lyginant ideologijas, socialinius aspektus, buvo kritikuojama Qin dinastijos² ideologija ir valdomasis aparatas, kai tuo tarpu laikoma, kad prieš tai visuomenėje vyravusios konfucianistinės normos yra pavyzdinės, net idealizuojamos. Tačiau legistinio valdymo periodo sugriautas konfucianistinis žmonių gyvenimo modelis negalėjo būti tiesiog atgaivintas, tad pačiame pokyčio procese didelės reikšmės turėjo būtent Dong Zhongshu komentaras apie Konfucijui priskiriamą veikalą *Chunqiu* 春秋 – *Chunqiu fanlu* 春秋繁露. Nepaisant neabejotinų gabumų, dėl ginčytinos *Chunqiu fanlu* autorystės, Dong Zhongshu nebuvo taip smarkiai gerbiamas ar tiriamas, kaip kiti žymūs kinų mąstytojai. Tai galėjo daryti įtaką jo, kaip asmenybės bei jo darbų ar idėjų tyrimų stokai net ir šiais laikais. Dong Zhongshu skleidė konfucianistines mintis ir buvo vienas svarbiausių to meto filosofų, tad kodėl jo *xing* samprata buvo mažiau tyrinėta, nei Mengzi ar Xunzi? Būtent šiuo darbu ir bus bandoma atskleisti Dong Zhongshu pateiktos naujos *xing* interpretacijos svarbą bei reikšmę, atsižvelgiant į tai, kad šios sąvokos ištakos konfucianizme yra Mengzi ir Xunzi mokymuose, tačiau joms priskirti nauji motyvai, sąsajos su kitomis svarbiomis sąvokomis.

Šio darbo tikslas - išsiaiškinti Dong Zhongshu *xing* sampratos ištakas ir originalumą. Darbo objektas - *xing* terminas konfucianisto mąstytojo Dong Zhongshu mokyme, o ypač filosofiniame veikalė *Chunqiu fanlu*. Siekiant įgyvendinti darbo tikslą bus keliami šie uždaviniai: apžvelgti Dong Zhongshu mokymo tyrimus Vakaruose ir požiūrį į jį imperinės Kinijos istorijoje, išsiaiškinti *xing* sąvokos ištakas

---

² Qin dinastija 秦朝 – pirmoji imperinės Kinijos dinastija (221 – 206 m. pr.m.e.)

ir vartoseną klasikiniame konfucianizme, apibrėžti glaudžiai susijusias su *xing* terminu sąvokas, tokias kaip *yin yang*, *wu xing* bei jų pritaikymą Dong Zhongshu mokyme; išsiaiškinti *xing* sąvokos supratimo ir aiškinimo skirtumus tarp Xunzi, Mengzi ir Dong Zhongshu.

Tyrimo metodai – šiame darbe tirsiu skirtingų mąstytojų vartojamą *xing* sąvoką. Nagrinėsiu Vakarų mokslininkų požiūrį į Dong Zhongshu darbus bei idėjas. Etimologiškai tirsiu šios sąvokos ištakas. Įdėmiai skaitydama Dong Zhongshu, Xunzi, Mengzi veikalus, jų fragmentus, kuriuose minima *xing* sąvoka, nagrinėsiu ir, atkreipdama dėmesį į tekstų veikėjus/pašnekovus, jų pasakytas frazes, tiesiogines ir netiesiogines jų prasmes, kontekstualizuosiu *xing* sąvoką, siedama ją su kosmologija, valdovo idealu, saviugda. Pasirinkau būtent šių mąstytojų pozicijas dėl kelių priežasčių: ši sąvoka yra kertinė Mengzi ir Xunzi mokymuose; Mengzi ir Xunzi idėjos prieštarauja viena kitai; Dong Zhongshu apjungia jų bei Konfucijaus mintis, atveria naują šios sąvokos lingvistinį – filosofinį supratimą. Taip pat lyginsiu *xing* sąvokos vartojimą jau minėtų mąstytojų veikaluose. Pagilinti sąvokų sąsajų svarbą remsiuosi šveicarų lingvisto F. Saussure struktūrinės lingvistikos teorija, kuri paremta žodžių skirtumu, tai yra, kad žodžiai „atranda“ savo prasmę tik santykyje su kitais žodžiais, kalbos elementais. Jie skiriasi vienas nuo kito, bet tuo pačiu ir yra priklausomi vienas nuo kito.

Pirmajame skyriuje dėmesys bus skiriamas *xing* reikšmėms klasikinio konfucianizmo mąstytojų Mengzi ir Xunzi mokymuose. Norint į tai įsigilinti, nagrinėsiu žmogaus ryšį su dangumi, *xing* sąsajas su širdimi/protu (心 *xin*), vertybėmis (德 *de*), valdovo idealu.

Antrojo skyriaus pradžioje apžvelgsiu Vakarų mokslininkų tyrimus apie Dong Zhongshu mokymo autentiškumą, indėlį į konfucianizmo formavimą. Tada susikoncentruosiu ties *xing* samprata Dong Zhongshu mokyme, nagrinėsiu jos ypatybes bei ryšius su kitomis sąvokomis. Dong Zhongshu atskleidžia savo poziciją remdamasis kosmologinėmis teorijomis, pabrėžia žmogaus prigimties glaudų ryšį su saviugda, edukacija.

Trečiame skyriuje lyginsiu Dong Zhongshu, Mengzi ir Xunzi pozicijas apie *xing*. Pabrėždama interpretacijų skirtumus gilinsiuosi į Dong Zhongshu *xing* aiškinimą, šios sampratos originalumą.

Pagrindinių šaltinių apžvalga: viena svarbiausių knygų, kuria remsiuosi, yra Sarah A. Queen ir John S. Major knyga *Luxuriant Gems of the Spring and Autumn: Attributed to Dong Zhongshu*. Tai yra pirmasis viso egzistuojančio *Chunqiu fanlu* veikalo vertimas į anglų kalbą. Taip pat pateikiama kiekvieno skyriaus analizė, Dong Zhongshu gyvenimo istorija, kuri susieta su jo mokymo idėjomis. Tai padės išsiaiškinti ideologinį klimatą, kuriame brendo Dong Zhongshu idėjos, o taip pat ir analizuoti sisteminimo, sąvokų įtvirtinimo poreikį, jų reikšmes, ypač kalbant apie tinkamą valdovą, jo edukaciją, paskirtį ir prigimtį.

Michael Loewe knygoje *Dong Zhongshu, a "Confucian" heritage and the Chunqiu fanlu* apžvelgdamas kitų mokslininkų darbus analizuoja Dong Zhongshu asmenybės vystymąsi bei pasiekimų autentiškumą, kitų mąstytojų požiūrį į jį, jo pateiktas sąvokas, bei jų platų vartojimą, pritaikymą. Knygoje apžvelgiamas *Chunqiu fanlu* turinys, gilinamasi į kontekstą. M. Loewe taip pat padarė kruopščią kitų mokslininkų tyrimų apie Dong Zhongshu apžvalgą pateikdamas jų pagrindinius argumentus. Tuo remiantis bus galima įvertinti Dong Zhongshu, kaip mąstytojo pripažinimo, pasižymėjimo lygį.

Straipsnyje *Xunzi and Early Han Philosophy*, Paul R. Goldin lyginamosios analizės būdu tiria Xunzi ir Dong Zhongshu, Lu Jia, Lia Yi ir kitų mąstytojų pozicijas apie žmogaus prigimtį, pasaulio suvokimą, visuotiną ryšį. Tokiu būdu išryškinami tiek idėjų panašumai, tiek skirtumai, kurie padeda apibrėžti pačią *xing* sąvoką, ją geriau suprasti.

Robin R. Wang moksliniame straipsnyje *Dong Zhongshu's Transformation of "Yin-Yang" Theory and Contesting of Gender Identity* skiria didelį dėmesį *yin yang* teorijos Dong Zhongshu mokyme aiškinimui. Mokslininkė išsamiai paaiškina glaudžias gamtos reiškinių, žmonių lyčių bei *xing* sąsajas su šia teorija. Šios kinų kosmologijos teorijos pritaikymas yra ypač platus. Analizuojant *yin yang* galima išsiaiškinti ir *xing* kilmę (pagal Han pasaulėžiūrą), tad galima dar aiškiau apibrėžti šią sąvoką.

Yao Xinzong knygoje *An Introduction to Confucianism* nagrinėjami pagrindinės konfucianistinės etinės vertybės, jų sąsajos tarpusavy. Tai yra be galo svarbu, nes pagrindžiama, jog negalima ir neįmanoma išanalizuoti vieno principo neapdairant kitų. Besigilinant į knygoje pateiktus pavyzdžius, galima vertinti konfucianistinės pasaulėžiūros sudėtingumą bei įvertinti *xing* reikšmę sąsajose su kitomis sąvokomis bei principais.

1. *Xing* interpretacijos Mengzi ir Xunzi mokyme

„Žmonės yra panašūs savo *xing*, tačiau praktika jie skiriasi“ (Lunyu, 17.2)³. Taip veikale *Lunyu* 论语 pirmiausia buvo išskirta *xing* sąvoka. Vis dar nėra aišku, kada tiksliai susiformavo pats hieroglifas *xing*. Tačiau *xing* susidaro iš piktografų *sheng* 生 (gyvybė) ir *xin* 心 (širdis/protas) (Turner 2019, 356). Pirmas konfucianistų filosofas pradėjęs akcentuoti *xing* buvo Mengzi (Wang 2020, 76). Iš visų žymių konfucianistų mąstytojų iki Han dinastijos idealistiško Mengzi ir racionaliojo Xunzi požiūriai apie *xing*, daugelio mokslininkų akimis, išsiskyrė labiausiai. Mengzi plėtojo konfucianizmo doktriną moralumo, religijos ir etiškumo kryptimi. Jis manė, kad žmogaus prigimtis yra linkusi į gėrį. Tuo tarpu, Xunzi vystė natūralistinę konfucianizmo pusę laikydamas žmogaus prigimtį linkusia į blogį, o dangus (天 *tian*) susiedamas su natūraliais gamtos principais. Xunzi parodė kitas Mengzi doktrinos puses, akivaizdžiai buvo nepatenkintas Mengzi, Zisi 子思⁴ bei keleto kitų mąstytojų mokymu, kritikavo kai kurias jų idėjas. Jis charakterizuojamas savo racionalizmu, kalbant apie *tian*, *xing*, moralumą, žinias, lavinimą bei ritualą. Xunzi atkreipia dėmesį į žmonių reikalus, o ne metafizinius klausimus, tad tai paveikė ir jo *xing* sampratos suvokimą. Mengzi ir Xunzi abu gerbė Konfucijų, tačiau pagrindinė tema, kuria jų požiūriai visiškai skyrėsi – žmogaus prigimtis. Norint išsiaiškinti šių mąstytojų bei Dong Zhongshu *xing* interpretacijų panašumus bei skirtumus reikia atsižvelgti į jų pasaulio suvokimą, požiūrį į vertybes, gėrį ir blogį, žmogaus ryšį su visata.

1.1. *Xing* įvedimas į Mengzi ir Xunzi kosmologiją

Kalbant apie žmogų, jo prigimtį, klasikiniame konfucianizme neapsieinama be žmogaus ir visatos ryšio analizavimo. Visata konfucianizme yra dažnai tapatinama su dangumi. *Tian* yra visatos jėgų koncentracija, autoritetas, kuris priklausomai nuo tam tikrų mąstytojų pasaulėžiūros, vertinamas kaip dievybė, gamtos reiškiniai, pasaulio valdovas, visko kūrėjas. Žmogaus ir visatos arba kitaip *tian* ryšys yra vienas svarbiausių konfucianistinio mokymo aspektų. Kartu, samprata *tian* yra dar viena

---

³ Apmąstymai ir pašnekesiai 论语 Lunyu – knyga surinkta iš didelės Konfucijui priskirtų minčių kolekcijos. Vienas ir svarbiausių konfucianistinių veikalų.

⁴ Zisi 子思 - Konfucijaus anūkas bei Mengzi mokytojas (481 – 402 m. pr. Kr.).

nesutarimo tarp Mengzi ir Xunzi sritis. Mengzi suprato *tian* kaip aktyvią jėgą, kuri reaguoja į žmogaus veiksmus. Tai yra ne tik vertybių ir paties žmogaus pradžia/šaltinis, bet ir savo atsaką į žmonių elgesį pateikiantis vertintojas. *Tian* išklauso ir savaip paveikia situaciją, žmogus gali bandyti jam įsiteikti, bet negali jam nurodinėti. *Tian* yra lyg suprantanti jėga, kuri siunčia ženklus žmonijai. Taip ji parodo ar žmonių elgesys tinkamas, ar ne. Mengzi sako: „*Tian* dar nenori sutaikinti pasaulio. Jeigu jis to norėtų, kas šiuo metu be manęs padėtų tai padaryti? Kodėl turėčiau būti nelaimingas?” (Mengzi, 2 下:22). Iš tokio pokalbio atrodo, kad *tian* lyg ir turi savo nuomonę, jausmus, norus ir taisykles. Pagal Mengzi, *tian*, kuris įdiegė gerumą žmonėms, pats privalo būti gerumo šaltinis. Būdamas gerumo šaltiniu, jis yra žmonių elgesio aukščiausiasis teisėjas ar pritarėjas (Yao 2000, 76). Žmogaus tikslas yra pažinti *tian*, tarnauti jam. O tai daryti ir jį pažinti pagal Mengzi – ugdyti save (Mengzi, 7 上:1). Mengzi lyg ir sukuria *tian* kaip antropomorfišką būtybę, bet nepasako, kokia jos išvaizda, charakteris, taigi, tiesiogiai neįvardina, kas tai. Sprendžiant iš tokio diskurso Mengzi mokyme, *tian* veikia natūralių procesų būdu, taigi, žmonės jį pažįsta ne per tiesiogines žinias, o per savo natūralių polinkių suvokimą (Perkins 2006, 296). Be abejonės, Mengzi manė, kad žmonės ir *tian* turi būti harmonijoje, *tian*, kaip ir žmogus, yra atsakingas už tvarką pasaulyje. Žmogaus prigimtis, įkvėpta *tian*, skiriasi nuo gyvūno. Taigi, *tian* įkvepia, įkuria gėrį žmonėse, bet tai nereiškia, kad jam rūpi kiekvieno sėkmė. Jis stebi ir atitinkamai reaguoja į žmogaus poelgius, bet tiesiogiai nepasako, ką jam daryti. Žmogus pats turi ugdyti save ir stebėti gamtą. Jeigu to nedarys, laukia nesėkmė. Žmogui prigimtį suteikia *tian*, per ją jis nukreipia į teisingumą bei geranoriškumą, kuriuos dar būtina ugdyti. Taigi, žmogus yra kartu ir vedamas *tian*, bet kartu, savo veiksmis, paveikiantis ir dangaus atsaką, veiksmus.

Xunzi vertino ir suprato *tian* visai kitaip. Nors jis taip pat pabrėžia *tian* ir žmonių harmonijos svarbą, *tian* vis vien nėra pateikiamas kaip moralinis ar religinis autoritetas. *Tian* suprantamas kaip gamta ar jos reiškiniai (Yao 2000, 149). Xunzi neigia, jog tarp žmogaus ir *tian* yra kažkoks grįžtamasis ryšys ar kad *tian* reaguoja į žmonių politinius sprendimus. *Tian* nekeičia savo principų dėl bet kokio žmogaus veiksmo. Tad žmonės neturėtų ieškoti blogų ar gerų ženklų iš gamtos, o kartu ir bijoti, jeigu valdžia priims netinkamą sprendimą – už tai dangus nebaus. Xunzi pavyzdžiais iliustruoja, kad žmogus už savo veiksmų pasėkmes, nelaimės atsako pats, vienoks ar kitoks rezultatas priklauso nuo paties žmogaus, arba kitų žmonių reakcijos į jo

veiksmus: „Jei tu kulturyvuosi *dao* 道 (gyvenimo prasmė/kelias) ir nuo jo nenukrypsi, *tian* negali tavęs sunaikinti. Taigi, potvyniai ir sausros negali priversti tavęs išalkti ar ištrokšti, šaltis ar karštis negali tavęs susargdinti, anomalijos negali atnešti nesėkmės” (Xunzi, 17:1). Tai, kas yra pasiekta žmogui nieko nedarant, surasta neieškant - yra dangaus darbas. Tai yra, kas nesukurta, nepadaryta žmogaus pastangomis, o dėl savų gamtos dėsnių atsitinka savaime, ir yra dangaus darbas. Nepaisant to, kad žmogus negali visko kontroliuoti, jis yra esminė dalis, reikalinga harmonijai palaikyti. „Kai *tian* turi tinkamus sezonus, žemė – tinkamus išteklius, o žmonės – tinkamą tvarką, tai yra vadinama galimybe sudaryti triadą” (Xunzi, 17:2). Taigi, žmogui paskiriama svarbi rolė, jis privalo stebėti dangaus reiškinius, racionaliai įvertinti turimus išteklius: maisto atsargas, dirbamos žemės plotą, armijos dydį ir pan., ir tik tai apgalvojęs veikti, nesitikėdamas jokio įvertinimo iš dangaus. *Tian* pradėjo gero pasaulio kūrimo užduotį, bet žmonės turi ją pabaigti. Pasaulis yra dinamiškas, nuolatos besikeičiantis, o *tian*, suteikdamas reikalingus resursus, įpareigoja žmogų padėti įgyvendinti tuos pokyčius (Goldin 2007, 150). Žmonės gali būti harmonijoje su pasauliu ir palaikyti tvarką laikydamiesi ritualų *li* 禮 bei ugdydami savo vertybes, suvaldydami emocijas *qing* 情. Žmogus turi suvokti, jog yra daug dalykų, kurie negali būti jų darbais pakeisti. Pavyzdžiui, metų laikai yra „paklusnūs” tik *tian*, kad ir kaip žmogus norėtų paankstinti ar pavėlinti sezonus, tai neįvyktų. Bandytas tai padaryti prilygtų varžymuisi su *tian* jo darbe (Tan 2012, 170). Kitaip tariant, tai būtų visiškai bevaisis laiko gaišimas. Xunzi *tian* suvokimas parodo ir žmogaus rolę visatoje – žmogus yra *tian* nustatytų normų, ritualų palaikytojas, kuris savarankiškai, aplinkos neveikiamas priima logiškus sprendimus, kurie veda prie pokyčių. Jo paties protas/širdis (*xin* 心), veiksmai daro įtaką visiems užsibrėžtiems rezultatams. Tačiau visais atvejais, pasaulis turi vadovautis tam tikra tvarka, o jai palaikyti reikalinga žmonių, žemės bei dangaus harmonija.

Norint suprasti *xing* kilmę bei sąsajas su kitomis svarbiausiomis sampratomis, būtina įsigilinti ir į kitus pagrindinius klasikinio konfucianistinio mokymo kosmologijos aspektus. Pasaulyje yra trys visatos jėgos: *tian* 天 (dangus), *di* 地 (žemė) ir *ren* 人 (žmonija). Tai yra visko pradžia, o kartu ir tai, kas viską vysto, dėl ko atsitiko tai, kas atsitiko. Šios trys sferos pagal savo paskirtį dar vadinamos: dangaus keliu (天道 *tiandao*) – natūralūs pokyčiai, gamtos reiškiniai (*yin yang*); žemės keliu (地道 *didao*) – kietu bei lanksčiu (žemės, upės, jūros, miškai); žmonių keliu (人道

rendao) – geranoriškumu (ren 仁) ir teisingumu (yi 义), kas atitinka vertybių ugdymą, palaikymą. Pati samprata *dao* 道 (kelias, gyvenimo kelias, siekiamybė, teisingas gyvenimo būdas) iš esmės yra susieta su žmogaus egzistencijos klausimu: „Tai egzistuoja visuose visatos kampeliuose. *Dao* kyla iš dangaus ir žemės, ir yra žmogaus gyvenimo reikšmė bei prasmė” (Yao 2000, 140). Dangaus kelias žymi moralumą, o vadovautis juo prilygsta dorybingui gyvenimui. Visos šios sampratos figūruoja tiek Mengzi, tiek Xunzi mokyme, tik jų aiškinimas, įtaka visatai kiek skiriasi. Be abejo, tai daro įtaką ir *xing* sampratos kosmologijoje kiekviename iš šių dviejų mokymų.

Mengzi teorija buvo paremta trimis tezėmis: pirmiausia – *tian*, kuris pripildė žmogaus prigimtį gėriu, pats yra gerumo šaltinis, o būdamas šaltiniu, kartu yra ir žmogaus elgesio teisėju, vertintoju. Antra, mokymasis, saviugda yra būdas moralei praplėsti bei tapti teisingu. Saviugda ne tik padeda išsaugoti vidinę gerą prigimtį, bet ir yra būdas, kaip tarnauti *tian*. Trečia, kad jeigu žmogus išudgo savo *xin* kiek gali daugiau, jis gali išpildyti savo likimą ir tapti pavydine asmenybe, tai yra, išmintingu, nepaperkamu, teisingu. „Mengzi mokyme, yra dvi pagarbos rūšys – pagarba iš dangaus (žmogiškumas, teisingumas bei kitos vertybės) ir pagarba duota žmonių (pozicijos, rangai valdžioje). Pirmoji turi būti siekiama, o antroji savaime seks iš paskos. Būtent taip *dao* vyraus pasaulyje” (Yao 2000, 148). Žmogaus prigimtis suprantama kaip tai, kas žmoguje jau įdiegta, ko negalime išmokti, taigi, Mengzi mokyme, ji sudaryta iš vertybių daigų, užuomazgų, kurios žmogui gimus jau yra jo širdyje/prote *xin*. Tokiu atveju, žmogaus prigimtis yra kilusi iš dangaus, duota žmogui su užduotimi ją vystyti per saviugdą. Tačiau ji to nepadarius gali linkti ir į blogį. Blogis Mengzi mokyme tiksliai nėra apibūdintas, bet galima jį atrasti potekstėje (Keung 2011, 5). Mengzi mokyme žmogaus tikslas yra moralus gyvenimas, tai yra, širdyje esančių užuomazgų, kylančių iš širdies, prigimties ir *tian* ugdymas. Blogis yra to nedarymas, *tian* paskirtos užduoties neišpildymas ar tiesiog nepavykęs to padaryti bandymas. Prigimties ugdymas smarkiai susijęs su gyvybine energija 气 *qi*. Viskas pasaulyje turi savo *qi*, tačiau tam, kad tai gyvuotų, reikalingas žmogaus suvokimas, teisingumas bei vadovavimasis *dao*: „...jei žmogus kultyvuos tai teisingumu ir nepažeis *qi*, tai užpildys erdvę tarp dangaus ir žemės... Jei tam tikri žmogaus veiksmai privers širdį tapti nepatenkinta, *qi* badaus” (Mengzi, 2 上:2). Galima suprasti, kad *qi* yra gyva vertybių buvimu ir vystymu. Atitinkamai, *qi* pražudymas taip pat yra blogis. Visais atvejais, blogis labiau yra išorinis dirgiklis, o Mengzi daug labiau

susikoncentravo į teigiamus aspektus, nes žmogaus viduje (prigimtyje) yra gėrio šaknys. *Tian* ir žmogaus prigimtis yra dvi tos pačios monetos pusės, Mengzi tai pagrindžia moralumu. Šie du dalykai kyla vienas iš kito ir taip pat daro įtaką vienas kitam (Turner 2019, 359).

Xunzi mokyme - žmonės neturi jokių vidinių polinkių, kurie gali būti sekami kaip patikimi orientyrai norint išsiugdyti moralines vertybes. Priešingai, per atkaklų edukacijos ir praktikos procesą jiems reikia sutramdyti vidinius potraukius, kurie trukdo tai padaryti (Stalnaker 2016, 37). Xunzi mokyme, *xing* susidaro iš vidinių, spontaniškų veiksmų, polinkių ir impulsų, kurie nereikalauja kokių nors žinių ir mokslo - „Troškšti valgyti, kai esi alkanas, troškšti šilumos, kai šalta, troškšti poilsio, kai esi pavargęs, mėgti naudą ir nekęsti kenksmingo, tai yra tie dalykai, kuriuos žmonės turi nuo gimimo” (Xunzi, 5:5). Vertybės, tai yra, teisingumas, geranoriškumas, žmogiškumas ir t.t. Xunzi mokyme nėra prigimties dalis, tad yra žmogaus išmokstamas dalykas, kurį apdirba, kuruoja *xin*. Xunzi aiškina *xin* kaip atskirą nuo prigimties dalyką, kuris būtent ir yra atsakingas už mąstymą, žmogiškus veiksmus vedančius prie *wei* 为 (didelės pastangos, veikimas). Tad *xin* yra iš žmogaus, jo kontroliuojamas, o ne iš *tian*, kaip Mengzi mokyme, kuri kyla iš prigimties. Žmogaus prigimtis yra lyg neapdirbta žaliava, o *wei* yra modelis, kuris padeda tą žaliavą išdirbti. Xunzi mokyme, siekiamybė yra visatos harmonija, kuri užtikrins visatos vienybę. Norint ją pasiekti, reikia tapti išminčiumi, o juo tapti galima tik „susivienijus” su *wei*, remiantis ritualais ir juos vykdant. Atlikti ritualus reiškia suvaldyti savo polinkius, kontroliuoti viską užpildantį *qi*, edukuoti save ir veikti stebint natūralių procesų *yin yang* pokyčius. Toks žmogus, kuris sugeba tai padaryti, supranta ir įkūnija *dao*. Tačiau net žmogui tai pasiekus, jo prigimtis nesikeičia, keičiasi tik polinkių suvaldymas. „Kai prigimtis yra sužalota, tai vadinama liga” (Xunzi, 22:2) - Xunzi susieja žmogaus prigimtį su fiziniais pojūčiais: alkiu, (gražių vaizdų) regėjimu, klausa... Visais atvejais, prigimtis yra *tian* pasiekimas. Šiuo atveju, Xunzi ir Mengzi mokymuose nuomonės sutampa – prigimtis yra kilusi iš *tian*. Tačiau skirtumas tas, kad pati prigimties samprata yra aiškinama skirtingai.

1.2. *Xing* ir prigimties ugdymas Mengzi ir Xunzi mokyme

Pagal Konfucijų, žmonės buvo panašūs prigimtimi, bet išsiskyrė praktikavimu, savo veiksmais. Mengzi tai užtvirtino papildydamas, kad žmogaus prigimtis yra gera,

nes kiekvienas žmogus yra gimęs su gerumo potencialu – užuomazgomis/daigais, kurie ir atsiskleidžia būtent per praktikavimą. Šie daigai, vertybės (*de* 德) ir širdis/protas (*xin*) yra kertiniai aspektai norint suprasti Mengzi suvokimą apie *xing* ugdymą ir to procesą. Mengzi teigė, kad žmogiškumo šaknys slypi *xin*, nes širdis nėra abejinga kito skausmui. Iš čia kyla visos kitos vertybės (Yao 2000, 74). Taigi, *xin* šaknys slypi *xing*, *xin* viduje yra *de* užuomazgos, kurių Mengzi mokyme yra keturios: užuojauta (惻隱 *ceyin*), gėda (羞惡 *xiuwu*), pagarba (辭讓 *cirang*) ir pritarimas arba nepritarimas (是非 *shifei*). Šios užuomazgos gali būti išugdomos į *de*: geranoriškumą (*ren* 仁), teisingumą (*yi* 義), prideramumą (*li* 禮) ir išmintį (*zhi* 知). Geranoriškumas yra susijęs su pareiga atsižvelgti į kitų žmonių gerovę. Būti *ren* reiškia liūdėti dėl kitų nelaimių ir džiaugtis jų laime. Tai taip pat reikalauja meilės išskirstymo: „žmogus turėtų jausti didesnę rūpestį savo giminaičiui, nei draugui, o draugui, didesnę nei nepažįstamajam. Nepaisant visko, žmogus turi jausti šiokią tokią meilę bet kuriam žmogui” (Norden 2007, 249).

Teisingumas *yi* yra verčiamas įvairiai, bet tai yra kas tinkama, priderama daryti įvairiose situacijose: „Prideramumas, kuris iš tikrųjų nėra prideramumas, teisingumas, kuris iš tikrųjų nėra teisingumas – didis žmogus to nedarys” (Mengzi, 4 下 :34). Mengzi skatina pasvarstyti ir įvertinti, kaip žmogus turi pasielgti tam tikrose situacijose. Nors jis pateikia pavyzdį tuometinės visuomenės kontekste (išminčius ir valdovas), galima atkartoti panašų scenarijų šiandien: ką reikėtų daryti žmogui, jeigu jo bosas kažką daro klaidingai ir visi kiti pritaria, o tas žmogus žino, kad toks sprendimas yra neteisingas? Ar prisidėti prie visų, ar išsiskirti ir pasisakyti? Prideramumas *li* yra socialinis ritualo praktikavimas. Tačiau Mengzi pateikia *li* ne tik kaip praktikavimą, bet kaip vertybę. Tai lyg pagarbos atidavimas per ritualo procesą (Norden 2007, 271). „Didis žmogus išsaugo savo širdį per *ren* ir *li*. Geranoriškas žmogus myli kitus, o turintis *li* – gerbia kitus” (Mengzi, 4 下 : 56). Galiausiai, pagrindinė vertybė - išmintis *zhi*. Ją turint žmogus sugeba įvertinti kitų charakterius, galimus ateities įvykius ir veiksmų pasėkmes, suvokti ir vengti to, kas yra nedorybinga, bei suprasti, kas yra sveika, naudinga (Norden 2007, 275).

Susipažinus su vertybėmis, kyla klausimas - koks tikslus procesas Mengzi mokyme atitiktų tą vertybių bei *xing* išugdymą? Mengzi teigia, kad už tai atsakinga *xin*, kuri turi būti ties tuo sukonzentruota. Tai puikiai apibūdinta Mengzi pokalbyje su

Gongduzi⁵: „...ausys ir akys neturi susikoncentruoti, tad yra suklaidinami aplinkinių dalykų. Šie sąveikauja tarpusavy ir kartu juos paveikia. Bet *xin* susikoncentruoja. Jeigu tai padaro, įgauna *de*. Jei nepadaro – jos negauna. Štai ką mums davė *tian*” (Mengzi, 6上:15). *De* daigai dar gali būti suprantami kaip spontaniškos jausmų arba tiesiog instinktai. Tik *xin* gali juos suvaldyti, išauginti į *de*, ir, negana to, ji tą daro natūraliai. Mengzi palygina *xin* „skonių” moralumui su žmogaus įgimtų jausmų polinkiu prie gražių vaizdų ir gardžių skoniu, tai yra, kad žmogaus širdis natūraliai linkusi būti morali, kaip ir žmogus labiau nori valgyti skaniai (Turner 2019, 356). Žmogus gali suvalgyti neskanus maisto, bet tai jam nepatiks, kaip ir nemalonūs kvapai ir vaizdai. Iš to galima spręsti, kad Mengzi skatina analizuoti save ir savo veiksmus, ugdyti instinktus per praktiką. *Tian* suteikė jam gyvybę, tam tikras ypatybes, bet tai nereiškia, kad žmogui to pakanka ir nereikia nieko keisti. Priešingai, jis turi augti ir tobulėti. Prie to prisideda ir saviugda, t. y. aplinka, kurioje žmogus formuojasi, pavyzdys, kuriuo jis remiasi. Visais atvejais, nors žmonės turi įgimtą gerumą savyje, jie nebūtinai visada geri, tai priklauso nuo to, kurią širdies pusę pasirenkama laikyti dominuojančia: didžią pusę ar menką pusę. Žmonės yra patys atsakingi už tai, ar jie išugdo *xing*, siekia tapti dorybingais ir sekti *dao*, ar to nepaiso.

Kaip ir minėta anksčiau, Xunzi *xing* samprata yra visiškai kitokia, susijusi su žmogaus instinktais, tačiau kartu, *xing* reiškia ir vidinius troškimus. Xunzi mokyme, kalbant apie *xing* ugdymą, be galo svarbios sampratos yra *e* 惡 (blogis), *qing* 情 ir *li*. Žmonės iš prigimties mėgsta naudą, o kai jie to siekia, atsiranda konfliktai, godumas auga, o pagarbumas ir teisingumas nustumiami į antra planą: „Žmonės iš prigimties yra pavydūs, todėl žiaurumas stiprėja, o ištikimybė ir pasitikėjimas dingsta” (Yao 2000, 162). Visos šios blogybės kyla iš tų vidinių troškimų, tad jie ir yra laikomi blogio pradžia. Tačiau: „blogis atsiranda žmonėms leidus jų įgimtą naudą troškimui, jausmams (pavydumui ir pagiežai) ir instinktams karaliauti” (Keung 2011, 6). Taigi, sąmoningos veiklos pasekmė yra gėris, o jos nebuvimas veda prie blogio, *xing* įsigalėjimo neigiama prasme. Xunzi ima konfucianistinį mokymą kaip būtiną priemonę taisyti šį blogį visuomenėje. Gėris, tai yra tai, kas teisinga ir veda į taiką ir tvarką, o blogis – sukilėliškas, tai, kas priešinas natūraliems principams ir kas veda į suirutę. Jeigu prigimtyje būtų gėrio šaknys, net nebūtų poreikio siekti teisingumo ar pagarbumo. Bet išminčiai, žinodami, kad žmonių prigimtis yra bloga, sudarė vertybes,

---

⁵ Gongduzi 公都子 – Mengzi mokinys.

kad juos sulaikytų. Taigi, vertybės nėra prigimties dalis, o senovės išminčių kūrinys (Yao 2000, 163). Iš čia išskyla pora pastebėjimų: žmogaus prigimtis neturi vertybių užuomazgų, bet jos vis vien egzistuoja, yra išmokstamos; tam, kad žmogus pritaikytų vertybes savo *xing*, reikia pastovaus mokymosi ir didelių pastangų *wei*. Mokymosi tvarka prasideda cituojant klasikinius veikalus ir baigiasi ritualų išmanymu (Xunzi, 1:12), tai yra, žmogus mokydamasis turi turėti tinkamą pavyzdį, laikytis normų, mokytis taip kruopščiai, kad galiausiai „...širdis tai laiko daug naudingiau nei turėti visa pasaulį” (Xunzi, 1:18). Tik tada žmogus įgaus vertybes, permokys *xing*. Xunzi apibūdina *xin* kaip žmogaus kūno valdovą, kuris valdo žmogaus dvasią bei inteligentiškumą, vertybes. Xunzi mokyme dažnai minimos vertybės - *ren* ir *yi*, tačiau *li* yra vertinamas labiau (Tan 2012, 160). *Li* suvaldo žmonių troškimus ir *qing*, juos nukelia į antra planą - vertybės yra sukurtos išminčių, kad suvaldytų žmogaus prigimtį: žmonės trokšta valgyti, kai yra alkani, o *li* liepia jiems pirmiausia patiekti maistą vyresniesiems. Tad jeigu žmogus sektų savo prigimtimi, jis neturėtų pagarbumo, nuolankumo (Yao 2000, 162). Tačiau tokia pozicija nereiškia, kad žmogaus likimas turi būti nelaimingas. Žmogaus prigimtis gali būti pakeista, transformuota ir gėris, teisingumas gali išlikti pasaulyje.

Mokymasis yra svarbiausias norint pagerinti prigimtį ar ją tokią išsaugoti. Tai yra dar vienas iš aspektų, kurie jungia Xunzi ir Mengzi pozicijas apie *xing*. Nepaisant skirtingo *xing* aiškinimo, pagrindinis būdas siekti jos gerumo – saviugda. Dar vienas sutampantis, Mengzi propaguojamas mažiau, Xunzi daugiau, aspektas – tinkamo pavyzdžio poreikis. Didūs žmonės pavyzdį ima iš praeities išminčių/karalių, tekstų, tačiau be galo svarbi ir įtakinga rolė tenka valdovams, kurie turi tapti žemiškaisiais ir žmonėms matomais saviugdų propagavimo pavyzdžiais.

1.3. *Xing* ir valdovo ryšys Mengzi ir Xunzi mokyme

Xing išugdymas tiek Mengzi, tiek Xunzi mokyme yra pavyzdinė žmogaus savybė. Žmonės, kurie yra pavyzdiniai, turi būti sekami, mylimi kitų žmonių. Būtent todėl yra svarbu aptarti ir pagal klasikinį konfucianistinį mąstymą svarbiausias pareigas užimančio žmogaus – valdovo ir *xing* ryšį.

Mengzi mokyme, žmoniškasis valdymas yra laikomas tada, kai nereikia remtis karo veiksmais, tai yra, „valdyti ne jėga, ne žiauriomis taisyklėmis ar įstatymais, o moralės jėga, geru valdovo charakteriu, kuris pristatomas žmonėms kaip geras pavyzdys,

kuriuo jiems reikia sekti” (Yao 2000, 72). Žiaurus valdymas negali užtikrinti žmonių palaikymo, tad tokia imperija ilgai negyvuotų. O geras valdymas yra būtent toks, kuris suburia, išlaiko valdžią per savo pavyzdį: „...gauti pasaulį galima laimint žmones. Kai žmogus laimi žmones, jis gauna pasaulį, laimėdamas žmonių širdis, jis laimi žmones. Norint laimėti jų širdis reikia suteikti jiems tai, ko pats trokšti, o neduoti to, ko pats nemėgsti” (Mengzi, 4 上:9). Gerai valdžiai valdant, *xing* yra saugoma ir vystoma, todėl žmonės linksta į gerį, o valdant netinkamai, blogai valdžiai, *xing* yra naikinama ir būtent todėl žmonės linksta į žiaurumą. Teisingas valdymas turėtų remtis šeimos modeliu. Šeima turi turėti pagarbius santykius vieni su kitais, o kartu būti ir vertybių vystymo šaltinis. „...apsišvietęs valdovas rūpindamasis žmonių pragyvenimu turi jį užtikrinti, iš vienos pusės, gerbti savo tėvą ir motiną, iš kitos pusės – ugdyti žmoną ir vaikus” (Mengzi, 1 上: 7). Jeigu valdovas geras šeimai, valdininkai tai pastebi, seka pavyzdžiu, gerbia savo šeimas. Juos pamato kiti ir taip pat ima pavyzdį. Taip visa šalis gali būti kaip šeima, žmonėse išugdydama vertybes bei *xing*. Jeigu kiekvienas žmogus mylėtų savo šeimų vyresnius, o tą meilę ir pagarbą jaustų ir kitų šeimų senoliams, o jauni žmonės šeimose labai rūpėtų, kaip ir jaunimas iš kitų šeimų – pasaulyje būtų taika ir ramybė (Yao 2000, 74). Mengzi yra pasisakantis prieš naudos siekimą, tačiau atrodo, kad jo mokyme galiausiai, skatinamas siekti vertybių žmogus gauna daugiau naudos. Ta nauda yra žmonių palaikymas, ilgas valdžios gyvavimas: „...žmonės natūraliai remia gerą valdovą. Tokie atsidavę gyventojai gali atlaikyti valdovų armijas, kurios turi daugiau ginklų, bet mažiau palaikymo” (Perkins 2006, 304).

Tačiau yra ir blogoji valdovo ėmimo pavyzdžiu pusė: jeigu valdžia yra netinkama, kas atsitinka? Žmonės skursta, yra neapsaugoti nuo mirčių dėl bado, potvynių ir pan. Jeigu valdovas tenorės gauti naudos, jo pavaldiniai taip pat nesusilaikys nuo pasipelnymo, vertybės liks antrame plane, o *xing* nebus išugdyta.

Minėti argumentai nurodo blogas karaliaus naudos siekimo pasekmes, net jei ta nauda yra visai karalystei, o ne jam asmeniškai, ir geras pasekmes siekiant geranoriškumo ir teisingumo (Norden 2007, 302). Taigi, galima suprasti, kad valdovo *xing* išugdymas yra surištas su dviejais scenarijais: išugdytos *xing* valdovas bus išmintingas, įkvėps kitus, o svarbiausia, jis apeis negandas ir valdys ilgą laiką, jeigu neišplėtoti prigimties pradai, žmonės bus nepatenkinti ir nepalaikantys, problemų atsiras vis daugiau, galiausiai, imperija žlugs arba valdovas neteks sosto.

Xunzi mokyme, valdovo *xing* taip pat yra vienas iš aspektų link sėkmingo valdymo. Geras valdymas – tvarkos užtikrinimas. Visuomenė suvaldoma įstatymų (法 *fa*) pagalba, o asmenybė – atliekant ritualus, mokantis. Būtent todėl Xunzi labiau akcentavo įstatymą ir ritualą, o ne žmogiškumą (仁 *ren*) ir teisingumą (义), kaip Mengzi (Yao 2000, 71). Ritualai ir teisingumas (*li* ir *yi*), kaip ir minėjau, yra išminčių sukurtos normos ir vertybės, kurios užtikrina tvarką pasaulyje bei išugdo žmones. Xunzi mokyme, jaučiamas „poreikis užtikrinti socialinę bei politinę hierarchiją, pagal kurią įvairioms autoriteto formoms (valdovams, mokytojams, šeimoms, protėviams) yra apibrėžiami tinkami santykiai bei parodoma pagarba” (Chong 2003, 223). Tai taip pat vadovavimasis *li* ir *yi*. Tikras valdovas „panaudoja visus jam prieinamus resursus, kad išugdytų žmones, limituoja mokesčius, prisideda prie prekybos, tad visas pasaulis susibūria arčiau” (Harris 2016, 120). Naudoti resursus galima pasitelkiant savo *xin*, vertinant gamtos suteikiamas sąlygas ir jas panaudojant imperijos gėriui: „...arti pavasarį, ravėti vasarą, nuimti derlių rudenį ir talpinti žiemą” (Xunzi, 9:22). Galima spręsti, kad Xunzi mokyme geras valdymas yra išmintingas mąstymas sugebant panaudoti tai, kas yra suteikiama gamtos, pavyzdžio ieškojimas praeityje ir tinkamų normų pritaikymas visuomenei. Tačiau tokios tvarkos nebūtų, jei valdovas neišugdytų savo *xing*, nes tada jam rūpėtų tik asmeniniai troškimai, kurie paveiktų racionalius sprendimus. Jam nerūpėtų žmonės ir tvarka. Geram valdovui reikia išmokti būti išmintingu, tai yra, valdyti savo *xin*, tokiu atveju, *xing* taip pat yra sukontroliuojama. Taigi, žmogui reikia vadovautis racionalumu, jo valdymo sėkmė nepriklauso nuo aplinkybių, kurios padeda ar gadina reikalus, bet nuo tinkamų sprendimų, normų bei *xing* suvaldymo.

Remiantis aukščiau pateiktais argumentais galima įžvelgti, jog Mengzi ir Xunzi *xing* interpretacijų skirtumai priklausė nuo skirtingos pasaulėžiūros, vertybių aiškinimo. Vis dėlto, kai kurie aspektai, pavyzdžiui, edukacijos, idealo siekimo poreikis jungia jų pozicijas apie *xing*. Dong Zhongshu požiūris kai kuriais aspektais panašus tiek į Xunzi, tiek į Mengzi idėjas, tačiau prieš *xing* interpretacijų lyginimą reikia įsigilinti į Dong Zhongshu šios sampratos aiškinimą, sąsajas su kitomis koncepcijomis.

2. Ankstesnių *xing* sampratų sintezavimas Dong Zhongshu mokyme

Dong Zhongshu buvo vienas iškiliausių Han dinastijos mąstytojų. Jis buvo žymus dėl Konfucijui priskirto veikalo *Chunqiu* išmanymo ir prisidėjimo prie šio veikalo komentarų – *Gongyang zhuan*⁶. Jis buvo mokytojas bei mąstytojas, liaupsinęs Konfucijų, plėtojęs jo mintis. Nors Dong Zhongshu niekada ir neužimė labai aukštos pozicijos valdžioje, jo politinės ir ekonominės įžvalgos atkreipė valdžioje esančių žmonių dėmesį. Veikalas *Chunqiu fanlu* ilgainiui buvo priskirtas Dong Zhongshu, tačiau kai kurie veikalo skyriai kelia abejonių dėl autorystės. Mokslininkų akimis, šį veikalą įkvėpė *Gongyang* komentaras arba jų skyrius sieja tų pačių mąstytojų parašytos idėjos. Visais atvejais, didelė dalis, ypač skyriai apie *yin yang* priskirti šiam mąstytojui. Būtent šios teorijos pritaikymas kinų kosmologijos bei žmogaus prigimties aiškinimui turi būti suprantamas kaip didelis nuopelnas, nes iki pat šių dienų *yin yang* išliko neatskiriama Kinijos filosofijos, pasaulėžiūros dalis. Žmogaus supratimo kontekste *yin yang* taip pat turi svarbią rolę. Dong Zhongshu pritaikė ją aiškinant žmogaus prigimtį, jos ryšį su gamtos reiškiniais. Taip jis savotiškai apjungė ir interpretavo klasikinio konfucianizmo mąstytojų (Konfucijaus, Mengzi ir Xunzi) mintis apie *xing*. Jo mokyme *xing* turi ir gerumo, ir blogio potencialus, kaip ir *tian* turi *yin ir yang* (tai yra šaltį ir karštį, audras ir sausras ir pan.). Suprasti savo *xing* yra labai svarbu, suprasti kitų *xing* ir pagal tai veikti – gero valdovo pareiga. Taigi, *xing* analizė prisideda ir prie tuometinių politinių Dong Zhongshu skleidžiamų metodų.

Chunqiu fanlu veikale yra ir skyriai apie *wu xing*, jie siejasi su *xing* interpretacija, tačiau dėl šių skyrių autorystės nesutariama. Iš esmės, Dong Zhongshu priskiriamų veikalų autentiškumas ir autorystė yra pagrindinės priežastys verčiančios šių laikų mokslininkus abejoti jo įtaka tiek konfucianizmo formavimui, tiek tuometinei Vakarų Han dinastijos tvarkai. Istoriskai jo vardas kai kuriais amžiais nėra minimas, cituojamas. Manoma, kad būta daugiau jo darbų, kurie buvo sunaikinti kartu su kitais konfucianistiniais tekstais. Būtent todėl pirmiausia reikia apžvelgti atliktus esamus Dong Zhongshu mokymo tyrimus bei Vakarų mokslininkų nuomones apie tai.

---

⁶ *Gongyang* komentaras 公羊傳 – vienas iš trijų egzistuojančių *Chunqiu* komentarų. Kiti du: *Guliang zhuan* ir *Zuo zhuan*. Šis komentaras buvo sukompiliuotas Zixia, o vėliau plėtotas kitų žmonių. Dong Zhongshu rėmėsi šiame veikale minimomis mintimis, kaip ir daugelis eruditų Vakarų Han dinastijos periodu (Queen 2016, pp. 11).

2.1. Dong Zhongshu mokymo vertinimas Vakaruose ir imperinės Kinijos istorijoje

Sinologas Michael Loewe kruopščiai tyrė *Chunqiu fanlu* veikalą savo knygoje „*Dong Zhongshu, a "Confucian" heritage and the Chunqiu fanlu*“. Jis įvardino vokiečių sinologą Otto Franke kaip pirmąjį mokslininką, kuris XIX a. atkreipė Vakarų mokslininkų dėmesį į Dong Zhongshu bei jo darbus. M. Loewe teigia, jog Dong Zhongshu, be abejonės, yra prisidėjęs prie *Chunqiu fanlu* skyrių ir yra nusipelnęs būti minimas tarp prisidėjusių prie Han intelektualinio bei istorinio vystymosi (Loewe 2011, 5). Tačiau kartu ir palaiko nuomonę, jog *Chunqiu fanlu* neturi būti priskirtas tik jam. Jis taip pat nepatenkintas idėja, kad Dong Zhongshu gauna laurus už Han dinastijos esminius politinius-socialinius pokyčius. O ypač jis nesutinka, kad Dong Zhongshu yra atsakingas už konfucianizmo ideologijos, kokią mes ją suprantam šiandien, įtvirtinimą jo gyvenimo metu. Loewe pritaria, jog tokios idėjos buvo propaguojamos mąstytojo, bet tikrų veiksmų tuo klausimu imtąsi tik po jo mirties, kitų *Gongyang* mokyklos sekėjų pagalba. Jis pagrindžia savo nuomonę pabrėždamas, kad nėra pakankamai išlikusių šaltinių, kuriuose minima Dong Zhongshu autorystė. Loewe priskiria skyrius apie *yin yang* Dong Zhongshu, tačiau skyriai apie *wu xing* jam atrodo nesusiję su kitais jo darbais ar, atsižvelgiant istoriškai, nefigūruojantys tuometiniame gyvenime.

Gary Arbuckle mano, jog *Chunqiu fanlu* yra įvairių tekstų rinkinys, prie kurio, geriausiu atveju, vos prisidėjo ir pats Dong Zhongshu. Jis teigė, jog nėra jokių šaltinių, kurie pagrįstų Han mąstytojo autorystę, o pats veikalo, kurio didžioji dalis išliko iki šių dienų pavadinimas pradėtas cituoti tik nuo Song dinastijos⁷ (Arbuckle 1989, 229). Mokslininkas atmeta bet kokią Dong Zhongshu ryšį su *wu xing* teorija. Arbuckle nuomone, kad Dong Zhongshu ne tik, kad neplėtė klasikinio konfucianizmo, bet dėl jo kaltės jis regresavo. Ši pozicija pagrindžiama tuo, jog Konfucijus nediskutavo apie *yin yang*, o tuo labiau apie *wu xing*, šios teorijos kilusios iš kitų mokyklų mokymo (Arbuckle 1993, 277).

Mokslininkai Sarah Queen ir John S. Major buvo pirmieji, kurie išvertė visą *Chunqiu fanlu* veikalą (egzistuojančius jo skyrius) į anglų kalbą⁸. Sarah Queen

⁷ Song dinastija 宋朝 – Kinijos imperijos dinastija gyvavusi 960 - 1279m.

⁸ Queen Sarah A., Major John S. 2016. „Luxuriant Gems of the Spring and Autumn: Attributed to Dong Zhongshu“, New York: Columbia University Press.

gilinosi į *Chunqiu fanlu* dar 1996 m. parašytoje savo knygoje⁹. Jos manymu, Dong Zhongshu, be abejonės, daugiau ar mažiau, prisidėjo prie konfucianizmo įtvirtinimo, tuometinės imperijos politinių bei socialinių idėjų įgyvendinimo praktikoje (Queen 1996, 2). Na, o be vertimų abu mokslininkai tyrė veikalo autentiškumą bei paties mąstytojo indėlį į skyrių rašymą, siejo jo idėjas su istoriniais įvykiais. Mokslininkai mano, kad veikalo autorius, ko gero, yra nežinomas, gyvenęs kažkur tarp IV – VI a. Anot jų, šis žmogus sujungė kelis veikalus priskirtus Dong Zhongshu ar kitiems *Gongyang* mąstytojams, mokiniams. Queen ir Major rėmėsi tuo, kad *Chunqiu fanlu* gvildeno tokias pat temas, kaip ir *Gongyang zhuan*, kai kurios temų grupuotės neturėjo daug sąsajų viena su kita. Tačiau jie nesako, kad šis visas veikalas yra ir parašytas ne Dong Zhongshu. Mokslininkai išskyrė skyrius, kurie jiems atrodė parašyti paties mąstytojo, ar bent jo pirmosios kartos mokinių. Įtariama, jog net jei kai kurie skyriai nebuvo parašyti Dong Zhongshu, galėjo būti jo netiesiogiai įkvėpti. Visais atvejais, *Chunqiu fanlu* padeda pažinti ir įsigilinti į *Gongyang* mokyklos mokymą, Dong Zhongshu mokymą ir jo vystymąsi nuo pat Vakarų Han periodo iki veikalo sudarymo VI a. (Queen 2016, pp. 17).

Kinijos filosofinių tekstų vertėjas, filosofas Bryan W. Van Norden teigia, jog nors konfucianizmas Dong Zhongshu laikotarpiu nebuvo priimtas kaip pagrindinė ideologija, mąstytojas „įtikino imperatorių Wu¹⁰, jog konfucianistai, gerai išmanantys penkis klasikinius konfucianistinius veikalus¹¹, buvo pats geriausias įrankis suprasti ir interpretuoti dangaus ženklus” (Norden 2011, 205). Jo pateikta konfucianizmo versija skyrėsi nuo Konfucijaus, Mengzi ir Xunzi kosmologijos įtraukimu, tačiau būtent dėl kitokio dangaus aiškinimo ir imperatoriaus noro išlaikyti dangaus mandatą, buvo įsteigta Imperinė Akademija (太学 taixue), kurią privalėjo baigti norintys tapti imperatoriaus patarėjais, aukštais valdininkais (Norden 2014, 8). Taigi, konfucianizmo mokymas buvo privalomas norint siekti karjeros, valdžios. Norden teigia, jog Dong Zhongshu koreliatyvinis konfucianizmas darė didelę įtaką – „net iki XIX a. imperatoriai išleisdavo viešus atsiprašymus dėl gamtos reiškinių (potvynių, sausrų)” (Norden 2011, 205).

⁹ Queen Sarah A. 1996. „From chronicle to canon. The Hermeneutics of the Spring and Autumn, According to Tung Chung-shu”, New York: Columbia University Press.

¹⁰ Imperatorius Wu 汉武帝 - imperatorius valdęs Vakarų Han dinastijos periodu (141-87 m. pr. Kr. laikotarpiu).

¹¹ Penki kanonai 五经 – vieni svarbiausių konfucianistinių veikalų. Penkis kanonus sudaro: Pavasario ir rudens analai 春秋, Dokumentų kanonas 书经, Poezijos kanonas 诗, 经 Ritualų kanonas 礼记 ir Permainų kanonas 易经.

Mark Csikszentmihalyi nuomone, Dong Zhongshu rėmėsi Konfucijaus idėjomis, *Chunqiu fanlu* bent iš dalies yra parašytas šio mąstytojo. Tačiau tekstas kai kuriomis dalimis labai panašus į kitus tuometinius veikalus, tad mąstytojo platinamos idėjos nebuvo jo sugalvotos, o tik giliau analizuojamos ir pritaikomos savo minčių pagrindimui. *Wu xing* ir *yin yang* teorijos, net jeigu ir būtų įtvirtintos Dong Zhongshu, nesisieja, iš dalies net prieštarauja Xunzi, kitų klasikinio konfucianizmo mąstytojų mokymui.

Orientalistė Ivana Buljan tyrė *Chunqiu fanlu* 20 skyrių „Galios ir pozicijos išlaikymas“ (保位權 *Bao wei quan*). Ji sutinka, kad veikalas yra tik įvairių tekstų rinkinys, tačiau neneigia, kad jis turėjo didelę įtaką formuojant Kinijos konfucianizmą (Buljan 2019, 289). Būtent todėl, kad autorių būta ne vienas, šis veikalas vysto valdymo teoriją, kuri sujungia elementus iš kitų šaltinių. Tad šis šaltinis yra vertas atidesnio studijavimo, o Dong Zhongshu vis vien prisidėjo prie ideologijos formavimo.

Dong Zhongshu reputacija, įtaka bei *Chunqiu fanlu* veikalo autorystė yra aptarinėjama Vakarų mokslininkų nuo pat XX a. pradžios. Tokia situacija susidarė dėl kelių priežasčių. Nėra tikslių šaltinių apie patį Dong Zhongshu gyvenimą, net nesutariama dėl tikslios jo gimimo datos. Jis ir jo mintys minimi Han dinastijos metraščiuose (漢書 *Han shu*), *Gongyang* komentare, tačiau nelabai plačiai. Daugiausia informacijos apie jį žinoma iš Sima Qian¹² darbų. Pastarasis žavėjosi Dong Zhongshu gabumais suvaldyti *yin yang* ir taip, pagal savo poreikius paskatinti arba sustabdyti lietų. *Chunqiu fanlu* pradėtas cituoti nuo Song dinastijos, tad gerokai po mąstytojo mirties, o tai sukelia abejonių siejant šį veikalą su Dong Zhongshu, kuris gyveno keliais amžiais anksčiau. Tačiau nepaisant to, jo vardas, kad ir retai sutinkamas, yra randamas rašytiniuose šaltiniuose idėjos ir teorijos – priskiriamos jam, tad negalima neigti, jog toks mąstytojas buvo, o jo mintys „prilipo“ konfucianizmui. Viena svarbiausių jo aptartų temų yra žmogaus prigimtis, jos glaudus ryšys su *yin yang* koncepcija bei *xing* svarba aiškinant valdovo idealą. Analizuojant šiuos aspektus galima dar geriau suprasti Dong Zhongshu *xing* interpretacijos ypatumus.

---

¹² Sima Qian 司馬遷 – Han dinastijos istoriografas, laikomas Kinijos istoriografijos tėvu. Jam priskirtas veikalas – *Shiji* 史記.

2.2. *Xing* sąsaja su koreliatyvine filosofija (*yin yang* ir *wuxing*) veikale *Chunqiu fanlu* 春秋繁露

Xing samprata Dong Zhongshu mokyme yra glaudžiai susijusi su dviejomis sąvokomis: *yin yang* ir *wu xing*. Jos papildo, padeda geriau iliustruoti *xing* reikšmę bei mąstytojo pasaulėžiūrą.

Yin yang yra koreliatyvinė filosofija, pagal kurią žmogaus gerovė bei prigimtis remiasi jo paties ir kosmoso tarpusavio ryšiais (Wang 2005, 209). Dong Zhongshu nuomone, *tian* turi savyje *yin* ir *yang*, o žmogus, būdamas sumažinta dangaus kopija, savyje turi *xing* ir *qing* (Yao 2000, 150). Tai yra, dangus atitinka makrokosmosą, žmogus – mikrokosmosą. Visi vyksmai, tiek geri, tiek blogi vyksta ir danguje, ir žmoguje. Dong Zhongshu priskyrė *yang* su *xing* ir geranoriškumu, o *yin* su *qing* ir godumu (貪 *tan*). Tad žmonės savyje turėdami *yin* ir *yang*, turi ir blogio, ir gėrio potencialą, kuriuos galima pažaboti ar išvystyti. Svarbu tai, jog *yin yang* negali gyvuoti viena be kitos, o taip pat negali vienu metu būti labai aktyvios. Šios jėgos privalo judėti, keistis pozicijomis, tai yra viena tuo pačiu metu būti aktyvesnė, kita pasyvesnė ir atvirkščiai: „Tai, kas yra priešinga negali iškilti tuo pačiu metu. Taip yra ir su *yin yang*“ (*Chunqiu fanlu* 50). Tokios yra dangaus normos. Žmogaus įgimti natūralūs dalykai susidaro tiek iš vertybių, tiek iš įvairių emocijų, šie dalykai yra neatsiejami, priklausomi vienas nuo kito.

Dangus nustato *yin yang* normas, o žmogus turi dvilypę, godžią ir kartu žmogišką prigimtį, kuri yra ugdoma normų pagalba (*Chunqiu fanlu* 35:4). Tos nustatytos normos šioms jėgoms yra cikliškumas – viskas vyksta tam tinkamu metu nes, kitu atveju, kils chaosas. Tad *yin yang* yra cikliškos jėgos, tuo remiantis buvo aiškinama ir sezonų, o kartu atsižvelgiant į juos, ir žmogaus emocijų kaita. *Yin* ir *yang* yra priešingybės, kurios visada juda, o judėdamos išjudina *qi*, kuri sukelia tam tikrus pokyčius tiek gamtoje, tiek žmogaus viduje - „Dong Zhongshu mokyme džiaugsmo *qi* kilusi iš pavasario; pasigėrėjimo *qi* kilusi iš vasaros; pykčio *qi* kilusi iš rudens; sielvarto *qi* kilusi iš žiemos. Tai yra keturių *qi* rūšių emocijos“ (Norden 2014, 29). Tuo tarpu žmogaus prigimtis taip pat turi būti paklusni dangaus normoms – ugdyti vertybes. Tai yra, pasitelkti savo *xin* ir siekti išmintingumo, nes tai privės prie protingų sprendimų, tobulėjimo. Žmogaus išmintingas *yin yang*, tai yra, vertybių potencialo ir emocijų valdymas yra jo išskirtinumas - „Tik žmonės gali praktikuoti

žmogiškumą ir teisingumą. Tik žmonės gali lygiuotis su dangumi ir žeme” (*Chunqiu fanlu* 56). Tuo žmogus yra viršesnis už visa kita, kas gyva, jis sugeba mąstyti, priimti sprendimus. Jo *xing* yra įkvėpta dangaus, tačiau kartu yra ir dvilypė.

Dong Zhongshu mokyme akivaizdžiai pabrėžiama hierarchijos būtinybė, tvarka, normos. *Yin yang* teorija padeda tai pagrįsti – žmonių ryšiai turi būti aiškūs ir praktikuojami, taip išvystomos vertybės, paskatinamas *xing* ugdymas, pasaulis yra tvarkoje: „Ryšiai tarp valdovo ir valdininko, vyro ir žmonos, tėvo ir sūnaus – visi kilo iš *yin yang dao*” (*Chunqiu fanlu* 53). Dong Zhongshu „pabrėžia šių ryšių aukštesnį ir žemesnį, kuris turi jausti autoritetą norint palaikyti vertybes: ištikimybė, sąniškumas ir nuolankumas” (Wang 2005, 217). Nors *yin yang* jėgos cikliškai keičiasi viena su kita vietomis, abi lygiai tiek pat aktyvios visatos vyksmuose, „*Chunqiu fanlu* pateiktame šios kosmologinės sistemos aiškinime beveik visada dominuoja *yang*” (Queen 2016, 376). Tai reiškia, kad Dong Zhongshu nuomone, visada turi būti viršesnysis ir žemesnysis. *Yin* yra *yang* pagalbininkas, kuris užbaigia visus jo darbus. *Yang* negali gyvuoti be *yin*, bet turi palaikyti savo autoritetą, kad būtų tvarka. Taigi, žmogus per *yin yang* judėjimą „komunikuoja” su *tian*, iš dalies tampa ir kosminės tvarkos daliniu kūrėju. Galima sakyti, kad *yin yang* principu ne tik ugdomos, suvaldomos žmogaus *xing* dalelės, bet kartu yra ir užtikrinama reikalinga *xing* gerinimui visuomeninė tvarka – hierarchija.

Wu xing yra penkios fazės: medis, ugnis, metalas, vanduo ir žemė. Tai dar viena normų sistema, kurios žmonės turi laikytis siekiant tvarkos. Veikale *Chunqiu fanlu* penkios fazės pateikiamos kaip žmonijos elgesio modelis (Csikszentmihalyi 2006, 176). „*Wu xing* yra penki dalykai: išsireiškimas, kalbėjimas, rega, klausia, mąstymas. Šiuos dalykus žmogus gauna iš *tian*. Valdovas juos išugdo tam, kad užtikrintų žmonėms tvarką” (*Chunqiu fanlu* 64:2). Nors šie dalykai yra įgimti, privaloma išmokti juos naudoti norint siekti dorybingumo ir tvarkos. Kitaip tariant – vertinant *wu xing* kaip penkis veiksmus, tai gali būti interpretuojama lyg žmogaus *xing* analogija.

Iš kitos perspektyvos, *yin yang* pabrėžia natūralią vyksmų kaitą, o *wu xing* jų tęstinumu. Tai yra, kai kiekvienas veiksmas turi jo tęsėją, ji galioja kiekvienam teisingam valdininkui ir sąniškam sūnui: „Sūnūs nedrįsta neperimti to kartu su jų tėvų ketinimais, tad stengiasi kaip galima geriau įgyvendinti žmogiškąjį *dao*“ (*Chunqiu fanlu* 38). Kadangi imperija vertinama per didelės šeimos prizmę, imperatorius atitinka tėvo, pavyzdinio žmogaus idealą. Geras žmonių valdymas yra sugebėjimas

pažinti jų *xing*. Taigi, kiekvienas valdovas pagal vyraujančią fazę (sezoną, ciklą) turi atitinkamai skatinti vertybes, tik tada žmonių *xing* bus išlavinta, o valdžia palaikoma. Pavyzdžiui, valdant ugniai reikia tikrinti kultivuojamas žemes, valdant žemei – pagerbti vyresnius ir ugdyti jaunesnius (*Chunqiu fanlu* 61). Tokiu būdu žmonės teisingai supras imperatoriaus veiksmus, lyg vaikai paseks jo pavyzdžiu ugdydamiesi.

2.3. Etinė *xing* interpretacija veikale *Chunqiu fanlu*

Konfucianizmo mokyme pabrėžiamos penkios dorybės, kurias skatina ugdyti ir Dong Zhongshu – *ren* 仁, *yi* 义, *li* 礼, *zhi* 知 ir *xin* 信 (tikėjimas). Dong Zhongshu remiasi konfucianistų išminčiais, jie yra kaip taisyklingo gyvenimo bei valdymo modelio kūrėjai, o priešingai jiems – Qin dinastijos pavyzdys. Tai lyg įrodymas, kad nesilaikant teisingų normų įsivysto chaosas, žmonės praranda savikritiką, jiems suvaldyti pradeda naudoti jėgą. Tačiau bausmė gali tik pažeisti žmogaus kūną, nepakeis jo mąstymo, neišmokyti jo, nepalenks į gerąją pusę. O mokslas sukuria vienybę, sudaro moralinius „įstatymus“, o jų nesilaikymas sukelia gėdos jausmą.

Dorybės yra reikalingos tiek žmogaus *xing* tobulinimui, tiek pasaulio tvarkai palaikyti. Jų pagalba žmogus suvaldo savo troškimus. Žmogaus prigimtis yra dvilypė, tad norint joje atskleisti gerumą reikia edukuotis, praktikuoti senovės išminčių metodus – vystyti vertybes. Veikale *Chunqiu fanlu* ypač dažnai minimos *yi* ir *ren*. „Teisingumas ir žmogiškumas yra tos vertybės, kurios ugdo tiek žmogaus požiūrį į save, tiek į kitus. Žmogiškumo pagrindas slypi meilėje kitiems, o ne meilėje sau. Teisingumo pagrindas slypi taisant save, o ne kitus“ (*Chunqiu fanlu* 29). Jeigu žmonės sumaišo šiuos dalykus, jie negali būti dorybingi, o tuo labiau, parodyti kitiems pavyzdį. Taigi, peikiamas savanaudiškumas, pabrėžiama savianalizė, savikritika, kuri svarbi tobulėjant. Čia pasireiškia Dong Zhongshu racionalumas, jis pabrėžė širdies/proto svarbą vystant gerumą ir užkertant kelią blogiui žmogaus prigimtyje. Nors *tian* ir suteikė mums gerumo, „žmogaus jausmai trukdo tapti visiškai gerais“ (Yao 2000, 86). Dong Zhongshu išskiria „žmogaus prigimtį ir moralę, kuri tampa išpildyta tik per mokymą ir emocijas, kurios formuojamos, reguliuojamos per įstatymus, reguliacijas“ (Loewe, 2011, 97). Žmogaus vystymasis priklauso nuo jo pastangų, *tian* jam suteikė gerumo dalelę, kurią galima pilnavertiškai išpildyti vadovaujantis *li* ir protingai ugdant savo vertybes. *Xing* išlavinimas yra gėris, kurio

atkakliai siekiama. Blogis yra žmogaus godumas, emocijos, kurias reikia suvaldyti. Šios abi atsakomybės atitenka tai pačiai žmogaus daliai – širdžiai/protui (*xin*) - „Kas suvaldo vidinį blogį ir be ko negalimas jo išreiškimas, yra *xin*. Tačiau pavadinimas *xin* yra susijęs su „suvaldyti“. Jeigu žmogus būtų apdovanotas nenuodėminga *qi*, ką protas turėtų suvaldyti?“ (*Chunqiu fanlu* 35: 4). Iš tokio diskurso matomas pasipriešinimas Mengzi idėjai, jog žmogaus prigimtis yra gera, nes, tokiu atveju, Dong Zhongshu nuomone, edukacija nebetektų prasmės.

Norint plačiau išnagrinėti gerumo potencialą, kurį reikia ugdyti, būtina paminėti mąstytojo sukurtą *xing* analogiją – miegantį žmogų. Dong Zhongshu kildina žodį „žmonės *min* 民“ iš žodžio „miegantis *mian* 眠“. Tad paprasti žmonės reiškia – užmerkę akis miegui. Žmogaus prigimtis turi kai ką, primenančio akis. Gulint tamsoje užmerktomis akimis žmogus laukia pabudimo tam, kad galėtų matyti. Kol jis nepabudęs, galima sakyti, jog jis turi potencialą matyti, bet negalima jo vadinti matančiu. Prigimtis lygiai taip pat yra mieganti ir turinti potencialą, ją pažadinti galima tik per edukaciją. Gėris kyla iš prigimties, bet tai nereiškia, kad pati prigimtis yra gera. Dong Zhongshu remiasi gamta pagrįsdamas savo mintį, prilygina *xing* ryžių augalams: „ryžio grūdas kyla iš ryžio augalo, bet tas augalas negali būti laikomas tokiu pačiu kaip grūdas. Lygiai taip pat, gerumas kyla iš *xing*, bet *xing* negali būti laikoma gera“ (*Chunqiu fanlu* 35: 4). Tokių palyginimų Dong Zhongshu mokyme yra ir daugiau. *Xing* yra lyginama su kokonu ar kiaušiniu. Kiaušinis turi įškilti, kad išsiristų viščiukai, kokoną reikia išdirbti, kad jis taptų šilku. Tai reiškia, kad *xing* reikia ugdyti, kad ji pagerėtų (Wang 2005, 220).

Tam, kad suprastum save privaloma būti išmintingu, analizuoti save ir aplinką, mokyti. „Dong Zhongshu iškelia žmogaus savisupratimą, mąstymą į kitą, aukštesnį lygį“ (Ames 2003, 239), jeigu žmogus nėra išmintingas ir žmogiškas, nepaisant kokių talentus, galimybes jis turės, jo elgesys ves tik į nežinią, nestabilumą. Išmintingas žmogus visada pirmiausia naudoja savo *xin*. Jis įvertina situaciją, aplinkybes ir tik tada, apgalvojęs geriausią sprendimą, atitinkamai elgiasi. Toks turėtų būti pavyzdinis žmogus, valdovas.

2.4. *Xing* politinė prasmė

Valdovas yra dangaus sūnus, kuris yra aukščiausias iš visų žmonių, valdantis kitus ir skleidžiantis dangiškąjį *dao*. Jis yra pavyzdys kitiems, tačiau išskiriantis savo dorybinga *xing*: „*Tian* suteikia jam dangaus mandatą. Jame slypi tinkamas elgesys, teisingumas, nuoširdumas ir atlaidumas” (Norden 2014, 14). Dong Zhongshu mokyme valdovas yra neatsiejama *tian* dalis, todėl jo *xing* neturi ydų, kaip paprastų žmonių. Tačiau su tokiomis privilegijomis ateina ir ir pareigos. „Dong Zhongshu aiškino žodį karalius (王 *wang*) kaip tris sferas: *tian*, žemę ir žmoniją (viduryje)” (Yao 2000, 168), vertikalus brūkšnelis atitinka žmogų, kuris sujungia visas šias sferas. Valdovas turi remtis dangaus normomis, racionaliai išnaudoti žemės resursus ir būti pavyzdžiu žmonėms, ugdyti jų *xing*.

Valdovo pavyzdys yra svarbus žmonių *xing* ugdymui, todėl, kad žmonės seks jo veiksmus, mokysis to, ką jis mokysis, kaip šeimoje visi seka dorybingu tėvo pavyzdžiu: „žmonės bus lyg sūnūs ir broliai, nesiels pagal save, valdovas bus lyg tėvas, kuriam nereiks kliautis kitų malone, kad parodytų savo meilę kitiems ar griežtumu, kad vadovautų žmonėms” (*Chunqiu fanlu* 19:1).

Dong Zhongshu buvo vienas pirmųjų, kuris išskyrė hierarchiją net ir kalbėdamas apie *xing*. Jis išskyrė tris žmonių grupes: išmintingi, paprasti ir menki žmonės, kurie turi skirtingas paskirtis pasaulyje: „imperatorius gauna dangaus mandatą, kurį paskiria *tian*. Todėl jis yra vadinamas *tian* sūnus ir turi elgtis su *tian* kaip su tėvu – sūniškai” (Zhong 2019, pp. 53). Vyresnieji valdininkai yra išsilavinę, gerbia valdovą, o paprasti žmonės yra sumišę. Valdovas pats iš savęs yra išmintingas, dorybingas, tad tik paprastų žmonių *xing* reikia ugdyti. Todėl Dong Zhongshu būtent ir susikoncentruoja į juos, mases. Žmonės ir dangus yra padaryti iš vieno - pagal dangaus modelį. Todėl senovėje valdovai rinkosi vadovautis *de*, o ne *xing* 刑 (bausme). Tai, anot Dong Zhongshu, yra natūrali tvarka, o kartu buvo ir būdas išmokyti žmones nepaisyti savo asmeninių poreikių, o atsiduoti bendram gėriui, teisingumui. Valdovas turi praktikuoti *xiao* ir meilę kitiems, nes tai yra dieviškasis *dao*. „*Xiao* ir broliška meilė yra priemonė kaip sutaikinti šimtą pavardžių. Sustiprinti reiškia priversti juos praktikuoti *xiao* ir brolišką meilę, nes tada jie asmeniškai transformuosis” (*Chunqiu fanlu* 41:3). Todėl galima sakyti, jog žmonių *xing* bei laimė priklauso nuo vieno žmogaus – valdovo.

Dong Zhongshu mokyme ši pozicija glaudžiai siejasi ne tik su *tian*, tai stipriai paveikia ir jo komunikavimo su *tian* kokybę, tai yra, tinkamą reiškinių stebėjimą, aiškinimą. Jeigu valdžia yra netinkama, dangus pasiunčia gamtos reiškinius, o tai gali privesti net ir prie sosto netekimo. Tačiau dar svarbesnis aspektas sėkmingo valdymo link – *xing* supratimas. Norint valdyti, reikia palenkti žmones į save. Jie turi tai, ką jie mėgsta ir ko nemėgsta ir per tai jie gali būti sukontroliuoti, suvaldyti, t.y. valdomi, „taigi, valdovo politinė galia gali būti išsaugoma dėl to, kad žmonių prigimtis susidaro iš patinkančių ir nepatinkančių dalykų (*yin yang*)” (Buljan 2019, 292). Valdovo galia priklauso nuo jo gabumų psichologiškai įvertinti žmones, duoti jiems džiaugsmo, baimės, bet abiejų ne per daug, nes tai paskatintų žmones tuo pasinaudoti arba jį palaikyti tik dėl keliamos baimės. Visais atvejais tai reikštų autoriteto žmonių akyse praradimą. Tinkama lyderystė yra žmonių *xin* valdymas atsižvelgiant į jų *xing*. Žmonių polinkiai ir natūralūs troškimai padeda pagrindus socialiniai ir politinei tvarkai, ši struktūruota visuomenė ir yra ta vieta, kur *xing* gali būti išpildyta.

3. Dong Zhongshu *xing* sampratos skirtumai nuo Mengzi ir Xunzi

Mengzi ir Xunzi *xing* sampratos yra kertiniai aspektai jų mokymuose, laikui bėgant, priklausomai nuo istorinių aplinkybių, jie konkuravo vienas su kitu dėl pripažinimo ir taikymo praktikoje. Tačiau Dong Zhongshu įžiūrėjo abiejų mąstytojų interpretacijose tai, kas jam atrodė teisinga ir kas neteisinga. Visa tai įvertinęs jis išdėstė savo mokymą galvodamas, kad jis teisingiausiai iš visų suprato tikrąsias Konfucijaus mintis. Mokslininkai tirdami Dong Zhongshu poziciją apie *xing* atranda daug panašumų su Mengzi ir Xunzi idėjomis. Taigi, galima sakyti, kad Dong Zhongshu buvo paveiktas jų idėjų, jas kritikavo, savaip apjungė ir panaudojo vystant savo mokymo idėjas.

Visų pirma, Dong Zhongshu sujungė Mengzi ir Xunzi nuomones apie *tian*. Pagal Mengzi, tai yra lyg valdovas, kūrėjas, kuris komunikuoja su žmonėmis, baudžia už blogus darbus, apdovanoja už dorybingumą. Xunzi sutinka tik su tuo, jog viskas kilo iš *tian*, tačiau *tian* yra tik natūralūs procesai, kurie nepaisant žmonių veiklos vyks savo ritmu. Xunzi „buvo griežtai nusiteikęs prieš idėją, kad keisti reiškiniai turi būti suprasti kaip ženklai iš *tian*” (Goldin 2007, 147), tuo tarpu, Dong Zhongshu matė *tian* kaip ir kūrėją, iš kurio kilo žmogus, jo *xing*, bet ir kaip gamtos reiškinius, į kuriuos žmogus privalo atkreipti dėmesį. Dangus gali rodyti ženklus, jeigu valdžia yra

neteisinga, tačiau žmogus taip pat atsakingas už atsitikusias problemas, gali pats imtis priemonių pakeisti klimato kaitą, gamtos reiškinius. „Dong Zhongshu manė, jog elgtis dorybingai nėra vienintelis būdas garantuoti gerą klimatą – ypatingais atvejais žmogus pats gali imtis taisymo priemonių ir atstatyti *yin yang* balansą” (Goldin 2007, 156). Žmogus yra racionalus, bet privalantis atsižvelgti į tai, kas „aukščiau” žmonių.

Analogiškai išskyla žmogaus pozicijos visatoje supratimas. Mengzi laiko žmogų kilusį iš *tian*, tad gerą, kaip ir *tian*, tačiau lyg *tian* tarną, kurio gyvenimo tikslas yra tarnauti jam bei žmogiškajam *dao*. Tai reikalauja išugdyti savo *xing*. Xunzi teigia, jog žmogus yra *tian* kūrinys, kurio tikslas yra pabaigti formuoti pasaulio vystymąsi, viską sustatyti į savo vietas, sunormuoti. Žmogus turi pats mąstyti ir savarankiškai atlikti sprendimus. Jo darbai išprovokuos tam tikras pasėkmes, nuo jo poelgių priklausys paties išsilavinimas, *xing* suvaldymas, ryšiai su kitais, dorybingumas, valstybės ir visuomenės gerovė. *Tian* nesirūpina žmogaus sprendimais, negali daryti įtakos jų pasėkmėms. Dong Zhongshu laiko žmogų ir savarankišku, racionalių savo paties likimo „kalviu”, ir dangaus *dao* išpildytoju, kuris seka *tian* paskirtų normų. Taigi, mąstytojas vėl apjungia Mengzi ir Xunzi požiūrius.

Kalbant apie *xing* suvokimą, Dong Zhongshu teigė, jog įgimti pagrindiniai dalykai žmoguje yra neutralūs, neišdirbti. *Xing* yra kilusi iš *tian*. *Tian* yra *yin* ir *yang* kombinacija, tad žmogus taip pat yra *yin* ir *yang* kombinacija. Būtent todėl Dong Zhongshu nesutiko su Mengzi idėja, kad žmogaus prigimtis yra gera. Jis „kritikavo Mengzi už sumaišytus įgimtus pagrindinius dalykus su vertybėmis, kurios pareikalavo žmogaus pastangų, tam, kad būtų išugdytos” (Wang 2005, 220). Taigi, Mengzi įtraukia į *xing* sudėtį tai, kas išmokstama (vertybės), o Xunzi ne, tačiau Xunzi įtraukia į *xing* įgimtus dalykus (emocijas), o Mengzi – ne (Sung 2016, 634). „Xunzi sistematiškai analizavo ir kritikavo Mengzi *xing* sampratą kaip per daug naivia, idealistinę ir neišbaigtą” (Chong 2003, 226). Tačiau Dong Zhongshu teigė, jog tiek Mengzi, tiek Xunzi praleido svarbiausią dalyką – žmogus nėra tik geras ar blogas, jis susidaro iš abiejų šių sąvybių. Jos abi egzistuoja, nori to žmogus, ar ne. Svarbu žinoti, ko jis nori ir ką padarys, kad taptų labiau geras ar labiau blogas. Jis sutinka su Mengzi, kad žmoguje yra potencialas, tik nesutinka, kad tai žmogaus prigimtis pati natūraliai linksta prie gėrio. Mengzi ieškojo gerumo pavyzdžio gamtoje – paukščiuose ir žvėryse, tad ir galvojo, kad *xing* yra gera. Dong Zhongshu įžiūrėjo gerumo pavyzdį išminčių darbuose ir dėl to teigė, jog prigimtis gali būti gera, bet ar tokia bus, priklauso nuo jo įdarbio, pasirinkimo (Chunqiu fanlu 35: 4). Mąstytojas sutinka su

Xunzi, kad emocijos gali paveikti žmogaus sprendimus, bet nesutinka, kad jis savyje neturi ir gerumo potencialo.

Visais atvejais, šie trys mąstytojai išvelgia edukacijos būtinybę norint išpildyti, suvaldyti savo *xing*. Tačiau saviugda pritaikoma siekiant skirtingų tikslų.

Dong Zhongshu paneigia Mengzi mintį, kad žmogaus prigimtis instinktyviai yra gera, nes instinktyvus yra pats iš savęs, be jokio papildomo mokslo. O tai prieštarautų ir konfucianistiniam valdovo suvokimui: „jeigu bet kas yra tiesiog geras, kam reikalingas mokslas, ugdomos vertybės ir normos?“ (Roetz 1993, 222). Tačiau gėrio dalelė *yang* leidžia žmogui mokytis, ugdytis. Vertybių neįsisavinimas yra žmogaus savanaudiškumo, godumo padarinys. Žmoguje yra ir *yin* - blogio dalelės. Tačiau ne visai pritariama ir Xunzi - mokslo pagalba galima pagerinti žmogų, bet jo natūrali prigimtis nėra negatyvi, vadovaujama emocijų. Mengzi įžiūri edukaciją kaip žmogaus natūralų polinkį tobulėti, vystyti savo *xing*. Šiuo klausimu Dong Zhongshu ir Xunzi nuomonės artimesnės. *Xing* negali būti natūraliai gera, nes gerumas yra vertybė, kuri įgaunama per mokslą (Queen 2016, 296).

Kalbant apie vertybes, svarbu paminėti ritualo *li* skirtingą supratimą ir panaudojimą. Mengzi supranta *li* kaip vertybę, kuriai polinkį žmogus gauna iš prigimties. Edukacijos pagalba žmogus išmoksta jo laikytis ir tokiu būdu gerbti, mylėti kitus. Tai yra metodas, padedantis išpildyti *xing*. Xunzi akcentuoja *li* daug labiau nei Mengzi - tai yra būtina siekiant tvarkos tiek visuomenėje, tiek žmoguje. Be ritualo vykdymo nesuvaldomos žmogaus emocijos, o kartu ir jo *xing*, visi elgiasi kaip tik išmano ir dėl to kyla chaosas. Dong Zhongshu sutinka su Xunzi požiūriu – *li* įstato viską į tam tikras vėžias. Tai taip pat yra ir komunikacijos su *tian* būdas, tiek protėvių, tiek šalia esančių žmonių pagerbimas. Tačiau tai tikrai nėra įgimta, *li* reikia išmokti per praktiką remiantis senovės išminčių pavyzdžiu. Dong Zhongshu ritualų propagavimą galima išvelgti jo pasisakymuose apie hierarchijos būtinybę. Tik jaučiant pagarbą dominuojančiam *yang* pasaulyje gali būti tvarka.

Xing suvokimas daro įtaką ir valdovo idealui šių trijų mąstytojų mokymuose. „Mengzi mokyme, valdovas turi visus resursus veikti, kad jo *xin* siektų gerumo“ (Sung 2016, 636), jeigu jam nepasiseka, tai yra dėl to, kad jis tiesiog neišnaudoja savo *xin*. Valdovas turi būti pavyzdinis, paskirtas dangaus, mylintis visus ir pabrėžiantis vertybių svarbą. Jeigu taip bus – žmonės natūraliai juo seks. Xunzi supranta valdovą kaip išmintingą, sugebantį įvairiapusiškai apsvarstyti visus sprendimus. Valdovas turi vadovautis ritualais, apibrėžti savo valdymą tam tikrais įstatymais, nes visuomenės

gerovei užtikrinti reikalinga tvarka. Būtent todėl jis turi būti suvaldęs savo *qing*, kurios slypi jo *xing* viduje. Tai jis padaro ritualų pagalba saviugdod būdu. Dong Zhongshu sutinka su Mengzi, kad valdovas yra skirtas dangaus, net praplėčia tą mintį. Valdovas yra dangaus sūnus, neturintis ydų, jo *xing* natūraliai dominuojama *yang*. Jis fokusuojasi ne į savo *xing* ugdymą, o į kitų, paprastų žmonių *xing*, nes jos yra sumišę, miegančios. Jis tarpininkauja tarp *tian* ir žmonijos. Taigi tam, kad būtų tvarka, būtina hierarchija. Šiuo požiūriu Dong Zhongshu mokymas panašus į Xunzi idėjas. Jie taip pat sutinka, kad valdžia turi būti paremta apdovanojimais ir bausmėmis, tik kiekvienas turi atitikti nuopelnus. Xunzi kritikuoja valdžią, kuri taiko apdovanojimus ar bausmes neatitinkančius gerus darbus ar nusikaltimus: „jis tiki, kad apdovanojimų nauda gali pasiekti blogus žmones, o traumas nuo per didelių bausmių – gerus žmones” (Buljan 2019, 295). Dong Zhongshu mano taip pat. Tačiau jis pritaria dar vienai Mengzi idėjai – žmones valdyti reikia pirmiausia palenkiant jų širdis. Dong Zhongshu mokyme tai yra kiek kitoks procesas. Palenkti žmonių *xin* galima ne natūraliai, būnant tik dorybingu, bet suprantant žmonių poreikius, *yin* ir *yang*, mokant tuo naudotis.

Dong Zhongshu mokyme *xing* yra aiškinama griežčiau ir racionaliau nei idealistiškame Mengzi mokyme, bet kartu ir pabrėžiant žmogaus ir *tian* tarpusavio komunikaciją ir sąryšį, priešingai nei Xunzi mokyme. Mąstytojas kai kuriais aspektais kritikuoja arba papildo Mengzi ir Xunzi idėjas. Tačiau visiškai originalus jo pritaikytas dalykas apie *xing* – *yin yang* teorija. Šios teorijos idėjos formavosi dar prieš Dong Zhongshu, tačiau jis buvo pirmasis pritaikęs tai kalbant apie žmogaus prigimtį.

Išvados

Išnagrinėjus Dong Zhongshu mokymo tyrimus Vakaruose ir požiūrį į jį imperinės Kinijos istorijoje išsiaiškinta, jog Dong Zhongshu mokymas, atsiskleidęs *Chunqiu fanlu* veikale, turi daug panašumų su kitų klasikinio konfucianizmo mąstytojų mintimis, kai kurios iš jų savotiškai sujungtos. Išanalizavus mokslininkų tyrimus apie Dong Zhongshu priskiriamo veikalo autorystę galima daryti išvadą, jog šis šaltinis nėra parašytas tik vieno mąstytojo, greičiau tai yra skirtingų tekstų rinkinys. Cikliškumas, emocijos bei gamtos natūrali kaita Dong Zhongshu mokyme remiasi *wuxing* koreliatyvine filosofija, kuri daugelio mokslininkų nuomone vis dėlto neturi su juo sąsajų, tad nėra patikimas būdas aiškinti *xing* ypatybes mąstytojo mokyme. Tuo tarpu, dauguma *yin yang* skyrių, kurie susisieja su *xing* aiškinimu, yra laikomi originaliomis Dong Zhongshu mintimis.

Xing sampratos ištakos yra randamos klasikiniame konfucianizme: pirmiausia minima *Lunyu*, plačiau filosofine prasme pradėta nagrinėti Mengzi.

Apžvelgus su *xing* samprata Dong Zhongshu mokyme glaudų ryšį turinčias sąvokas galima teigti, jog *xing* neatsiejama nuo vertybių *de* ir emocijų *qing*. Šie abu dalykai yra įgimtos sudėtinės prigimties dalys. Jų koegzistavimas žmoguje remiasi mąstytojo *yin yang* filosofijos pritaikymu aiškinant *xing* ypatybes. Mąstytojo *xing* interpretacijoje pritaikomos ir klasikiniame konfucianizme naudojamos kosmologijos sąvokos, tai yra, dangus *tian*, žmogaus gyvenimo kelias *dao*, kurios atskleidžia Dong Zhongshu pasaulėžiūrą, *xing* kilmę siejant su dangumi, o paskirtį su *dao*. Pabrėžiamos penkios dorybės: geranoriškumas *ren*, teisingumas *yi*, ritualas *li*, išmintis *zhi* ir pasitikėjimas *xin*, siekiant geros *xing* reikia jas išvystyti, mokytis iš pavyzdinių žmonių.

Lyginant Mengzi, Xunzi ir Dong Zhongshu *xing* interpretacijas buvo siekiama išsiaiškinti pastarojo mąstytojo požiūrio originalumą. Buvo išsiaiškinta, jog Dong Zhongshu mokyme *xing* nėra natūraliai gera, kaip teigė Mengzi ar linkstanti į blogį, kaip mane Xunzi - ji yra dvilypė (savyje turi *yin yang*). Dong Zhongshu *xing* interpretacija siejasi su žmogaus ir dangaus ryšiu, žmogaus *xin* svarba norint siekti gerumo, tačiau ja taip pat pabrėžiama ritualų, normų svarba, hierarchijos bei visuomeninės tvarkos būtinybė. Taigi, Dong Zhongshu *xing* samprata tikrai yra išskirtinė.

Bibliografija

Pirminiai šaltiniai:

1. Chunqiu fanlu 春秋繁露 [Pavasario ir rudens sodrios rasos kronikos]. Prieiga: <https://ctext.org/chun-qiu-fan-lu/zhs>
2. Mengzi 孟子 [Mengzi]. Prieiga: <https://ctext.org/mengzi/zhs>
3. Xunzi 荀子 [Xunzi]. Prieiga: <https://ctext.org/xunzi/zhs>
4. Lunyu 论语 [Apmąstymai ir pašnekesiai]. Prieiga: <https://ctext.org/analects/yang-huo/zhs> [žiūrėta 2020-05-25].

Antriniai šaltiniai:

1. Ames, Roger T. 2003. „Dong Zhongshu (Tung Chung-shu)”, Encyclopedia of Chinese Philosophy, ed. Antonio s. Cua, New York: Routledge, 238-240.
2. Arbuckle, Gary 1989. „A Note on the Authenticity of the Chunqiu Fanlu 春秋繁露: The Date of Chunqiu Fanlu Chapter 73 ”Shan Chuan Song 山川頌”, T’oung Pao, Second Series, Brill, Vol 75, pp. 226-234.
3. Arbuckle, Gary 1995. „Inevitable Treason: Dong Zhongshu's Theory of Historical Cycles and Early Attempts to Invalidate the Han Mandate”, Journal of the American Oriental Society, Vol. 115, No. 4, American Oriental Society, pp. 585-597
4. Berthrong, J.H. 2016. „What Does Tian 天 Have to Do with It?”, Religion in the Xunzi, ed. Hutton E., Dao Companion to the Philosophy of Xunzi. Dao Companions to Chinese Philosophy, vol 7. Springer, Dordrecht.
5. Buljan, Ivana 2019. „Political Strategies for Maintaining Power: Power and Nature in Chapter 20 of the Chunqiu fanlu”, Asian Philosophy, 29:4, pp. 289-305.
6. Chong, Kim-Chong 2003. „Xunzi’s Systematic Critique of Mencius”, Philosophy East and West, Vol. 53, No. 2, pp. 215-233.
7. Csikszentmihalyi, Mark 2006. „Dong Zhongshu, “The Meaning of the Five Phases”, Luxuriant Dew of the Spring and Autumn Annals”, Readings in Han Chinese Thought, United States of America: Hackett Publishing Company, pp. 175-179.

8. Dubs, H. H. 1938. „The victory of Han Confucianism”, *Journal of the American Oriental Society*, pp. 435–449.
9. Goldin, Paul R. 2007. „Xunzi and Early Han Philosophy”, *Harvard Journal of Asiatic Studies*, Vol. 67, No. 1, Harvard-Yenching Institute, pp.135-166.
10. Goldin, Paul R. 2015. „Confucianism”, New York: Routledge.
11. Harris, Eirik Lang 2016. „Xunzi’s Political Philosophy”, *Religion in the Xunzi*, ed. Hutton E., *Dao Companion to the Philosophy of Xunzi. Dao Companions to Chinese Philosophy*, vol 7. Springer, Dordrecht
12. Hutton, Eric, trans. 2014. „Xunzi: The Complete Text. Princeton: Princeton University Press“, pp.248-258.
13. Yang, Shaogang 2013. „On the Historical Development of Confucianists’ Moral Ideas and Moral Education”, *Ethics in Progress*, Vol. 4 No. 1. Pp. 34-47.
14. Yao, Xinzong 2000. „An Introduction to Confucianism”, Cambridge: Cambridge University Press.
15. Yu, Kam-por 2010. „Confucian views on War as Seen in the Gongyang Commentary on the Spring and Autumn Annals”, *Springer Science+Business Media B.V.*, pp. 97-111.
16. Ivanhoe, P. J., Van Norden Bryan W. 2001. „Mengzi (Mencius)”, *Readings in Classical Chinese Philosophy*, London, New York: Seven Bridges Press, pp.111-157.
17. Ivanhoe, Philip J. 2009. „Mencius“, translated by Irene Bloom, New York: Columbia University Press.
18. Keung, Lo Yuet 2011. „The Idea of Evil in Early China”, *Constructing Good and Evil*, ed. Laura Torres Zuñiga, Isabel Ma Andrés Cuevas, United Kingdom, Oxford: Inter-Disciplinary Press, pp. 3-11.
19. Liu, Yichun, Xiaoye You 2009. „Reading the Heavenly Mandate: Dong Zhongshu’s Rhetoric of the Way (Dao)”, *Ancient Non- Greek Rhetorics*. Ed. Carol Lipson and Roberta Binkley, West Lafayette: Parlor P, pp. 153-175.
20. Loewe, Michael 2011. „Dong Zhongshu, a "Confucian" heritage and the Chunqiu fanlu” (*China studies*, v. 20), Leiden, Boston [Mass.]: Brill.
21. Norden, Bryan 2007. „Mengzi. In *Virtue Ethics and Consequentialism in Early Chinese Philosophy*”, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 199-314. doi:10.1017/CBO9780511497995.006

22. Norden, Bryan W. 2011. „Introduction to Classical Chinese Philosophy”, Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company, Inc.
23. Norden, Bryan W., et al. (ed.) 2014. „Part I: Han Thought”, Readings in Later Chinese Philosophy, Han Dynasty to the 20th Century, ed. Justin Tiwald, Bryan W. Van Norden, United States of America: Hackett Publishing Company, pp. 1-68.
24. Perkins, Franklin 2006. „Reproaching heaven: The problem of evil in Mengzi, Dao 5”, pp. 293–312, <https://doi.org/10.1007/BF02868037>
25. Peter, Auer 1995. „From Context to Contextualization”, University of Hamburg, Links&Letters, pp. 11-28.
26. Puett, Michael J. 2002. „To Become a God. Cosmology, Sacrifice and Self-Divinization in Early China”, England: Harvard University Press.
27. Queen, Sarah A. 1996. „From chronicle to canon. The Hermeneutics of the Spring and Autumn, According to Tung Chung-shu”, Cambridge University Press.
28. Queen, Sarah A., Major John S. 2016. „Luxuriant Gems of the Spring and Autumn: Attributed to Dong Zhongshu”, New York: Columbia University Press.
29. Roetz, Heiner 1993. „Confucian Ethics of the Axial Age: A Reconstruction Under the Aspect of the Breakthrough toward Postconventional Thinking”, ed. David L. Hall, Roger T. Ames, USA, New York: State University of New York Press.
30. Shei, Chris 2019. „The Routledge Handbook of Chinese Discourse Analysis”, London and New York: Routledge.
31. Slater, M.R. 2018. „Xunzi on Heaven, Ritual, and the Way.” *Philosophy East and West* 68(3), pp. 887-908, doi:10.1353/pew.2018.0077.
32. Stalnaker, Aaron 2016. „Xunzi on Self-Cultivation”, *Dao Companion to the Philosophy of Xunzi*, Vol. 7, ed. Eric L. Hutton, USA, Salt Lake City: Springer, p. 35.
33. Sung, Winnie 2016. „Mencius and Xunzi on Xing (Human Nature)”, *Philosophy Compass*, Nanyang Technological University, pp. 632– 641.

34. Tan, Sor-Hoon 2012. „Li (Ritual/Rite) and Tian (Heaven/Nature) in the Xunzi: Does Confucian li need metaphysics?”, SOPHIA 51, 155–175. <https://doi.org/10.1007/s11841-012-0304-6>
35. Turner, J. Kevin 2019. „On subjectivity and objectivity in the Mengzi—or realism with a Confucian face”, Asian Philosophy, 29:4, pp. 351-362, DOI:10.1080/09552367.2019.1698140
36. Wang, Yueqing et al. 2020. „History of Chinese Philosophy Through Its Key Terms”, China, Nanjing: Nanjing University Press, pp. 75-91.
37. Wang, Robin R. 2005. „Dong Zhongshu's Transformation of "Yin-Yang" Theory and Contesting of Gender Identity”, Philosophy East and West, Vol. 55, No. 2, University of Hawai'i Press, pp. 209-231.
38. Zhong, Xiangcai 2019. „Dong Zhongshu and Confucian economic thought as state ideology in the Western Han Dynasty”, The Political Economy of the Han Dynasty and It's Legacy, ed. Cheng Lin, Terry Peach, Wang Fang, New York: Routledge, pp. 51-67.
39. Ziporyn, Brook 2012. „Chapter six: The Yin Yang Compromise”, Ironies of Oneness and Difference: Coherence in Early Chinese Thought; Prolegomena to the Study of Li, State University of New York Press, pp. 229-264.

Summary

The object of the bachelor's thesis is the term of *xing* in the teaching of the thinker of Confucianism Dong Zhongshu and in the philosophical work *Chunqiu fanlu*, attributed to him, in particular. The aim of the thesis is to find out the origin and the uniqueness of the conception *xing*, as seen by Dong Zhongshu. To achieve the purpose of the thesis, the following objectives are being raised: to review the research on Dong Zhongshu teachings in the West and the attitude towards him in the history of the imperial China, to ascertain the origin of the concept of *xing* in the classical Confucianism, to define the conceptions closely connected with the term *xing*, such as *yin yang*, *wu xing* and their application in the teaching by Dong Zhongshu; to find out the differences of the understanding and explanation of the conception of *xing* by Xunzi, Mengzi and Dong Zhongshu.

After analysing the research of the authorship of the work, attributed to Dong Zhongshu, we can come to the conclusion that this source is not the work by only one thinker, most likely, it is a collection of separate texts. The *wuxing* correlative philosophy is mentioned in the *Chunqiu fanlu*, which, in the opinion of many researchers, could not be linked to Dong Zhongshu and thus is not a reliable source in the explanation of the features of *xing* in his teaching. Whereas most of the *yin yang* chapters, related to the explanation of *xing* are considered to be the original thoughts by Dong Zhongshu.

By using the comparative analysis of *xing* interpreted in Mengzi, Xunzi and Dong Zhongshu's thought, it can be clearly seen that Dong Zhongshu's concept of *xing* is not good by nature, as in Mengzi's thought, or, as in Xunzi's opinion - bad, but dualistic (possesses both, *yin* and *yang*). Dong Zhongshu's interpretation of *xing* is associated with the relation of heaven and human, the importance of human's heart in order to seek for goodness, and also the rituals. That is why this concept is so distinctive.

This bachelor's thesis can be of use to the community, scholars and students who are interested in Dong Zhongshu's thought or the text of the *Chunqiu fanlu*. This paper also provides the basic points of the correlative philosophy of the *yin yang*.